

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΝΟΡΙΑΚΟΥ ΚΛΗΡΟΥ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΙΖ | ΑΘΗΝΑΙ, ΑΓ. ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19 | 1-15 ΙΟΥΝΙΟΥ 1968 | ΑΡΙΘ. 11-12

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΟΙ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗ—ΚΕΙΜΕΝΟΝ—ΣΧΟΛΙΑ

γ'. Προφορικὸς καὶ γραπτὸς λόγος, κατὰ τὸν Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα († πρὸ τοῦ 215).

Ἴδου εἰς τῆς παλαιοχριστιανικῆς γραμματείας, πράγματι σοφὸς καὶ γνώστης ὅσον ὀλίγοι τῆς τε θύραθεν καὶ τῆς ἱερᾶς σοφίας καὶ γνώσεως, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς¹, ὅστις προκειμένου νὰ ἐκθέσῃ συγγραφικῶς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν καὶ νὰ αἰτιολογήσῃ ταύτην ἐπιστημονικῶς ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Στρωματεῖς», ὁμολογεῖ ὅτι εἰς τὴν σκέψιν του ταύτην πολλοὶ δισταγμοὶ συγχρόνως ἐδημιουργήθησαν, ἐὰν καὶ κατὰ πόσον τὸ ἐγχείρημα τοῦτο θὰ ἦτο ἐπιτρεπτόν δι' ἓνα χριστιανόν. Εἶναι πράγματι ὠραιότατα, ὅσα ἐκθέτει πρὸς δικαιολογίαν τῆς συντάξεως τοῦ ἔργου του «Στρωματεῖς» ἐν αὐτῷ τῷ Προλόγῳ. Ἄλλ' ὥς ἀφήσωμεν τὸν ἴδιον νὰ ἐκθέσῃ τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ τοῦ τε προφορικῆ καὶ τοῦ γραπτοῦ λόγου. Θεῖα τις εἶναι πράγματι ἡ προφορικὴ διδασχὴ, λέγει ὁ Κλήμης, συνδιδάσκουσα τὸν τε διδάσκοντα καὶ τοὺς ἐπακούοντας: «Διδάσκων τις, μανθάνει πλεῖον, καὶ λέγων, συνακροᾶται πολλάκις τοῖς ἐπακούουσιν αὐτοῦ. Εἰς γὰρ ὁ διδάσκαλος καὶ τοῦ λέγοντος καὶ τοῦ ἀκροωμένου, ὁ ἐπιτηγάζων καὶ τὸν νοῦν καὶ τὸν λόγον»².

1. Πρὸ τοῦ 215 †.

2. Στρωμ. I, παρὰ Migne, PG 8, 701 A/B.

Πλὴν ἀλλ' ὁμῶς τὰ θεῖα μυστήρια μόνον διὰ τοῦ λόγου τοῦ προφορικοῦ μεταδίδονται, καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ γραπτοῦ λόγου : «Τὰ δὲ ἀπόρρητα, καθάπερ ὁ Θεός, λόγῳ πιστεύεται, οὐ γράμματι»¹. Τὴν δύναμιν τοῦ προφορικοῦ λόγου καὶ αὐθις ἐξαίρων ὁ Κλήμης, λέγει καὶ ταῦτα μετ' ἐμφάσεως ἐπὶ τὸ σαφέστερον διατυπῶν : «Ὁ μὲν οὖν πρὸς παρόντας λέγων καὶ χρόνῳ δοκιμάζει, καὶ κρίσει δικάζει, καὶ διακρίνει τῶν ἄλλων τὸν οἶόν τε ἀκούειν, ἐπιτηρῶν τοὺς λόγους, τοὺς τρόπους, τὰ ἦθη, τὸν βίον, τὰς κινήσεις, τὰς σχέσεις, τὸ βλέμμα, τὸ φθέγμα, τὴν τρίοδον, τὴν πέτραν, τὴν πατουμένην ὁδόν, τὴν καρποφόρον γῆν, τὴν ὑλομανοῦσαν χώραν, τὴν εὐφορον καὶ καλὴν γεωργουμένην, τὴν πολυπλασιάσαι τὸν σπóρον δυναμένην»².

Καίτοι ὁ Κλήμης δέχεται τὴν «κηρυκτικὴν», ἥτοι τὴν διὰ τοῦ προφορικοῦ λόγου μετάδοσιν τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως, ἐν τούτοις ἀναγνωρίζει ὅτι καὶ ὁ γραπτὸς λόγος εἶναι ὠφέλιμος, μάλιστα δὲ διὰ τοὺς ὕστερον ἀνθρώπους. Διότι θὰ ἦτο «γελοῖον» ν' ἀναγνωρίσῃ τις τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς ἀρχαίους νὰ μεταδίδουν τοὺς μύθους καὶ τὰς βλασφημίας των διὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν, ν' ἀποδοκιμάζῃ δὲ τὴν διὰ τῆς γραφῆς μετάδοσιν τῆς Ἀληθείας ὑπὸ τῶν «σπουδαίων», ἥτοι τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας. Ἴδου αὐταῖς λέξεσι τί ὁ Κλήμης σχετικῶς λέγει : «Γελοῖον μὲντ' ἂν εἶη, τὴν τῶν σπουδαίων ἀποδοκιμάζοντα γραφήν, τοὺς μὴ τοιοῦτους ἀποδέχεσθαι συντάττοντας. Ἄλλ' ἄρα Θεοπόμπῳ μὲν καὶ Τιμαίῳ, μύθους καὶ βλασφημίας συντάττουσι· πρὸς δὲ καὶ Ἐπικούρῳ, ἀθεότητος κατάρχοντι· ἔτι δὲ Ἰππώνακτι καὶ Ἀρχιλόχῳ, αἰσχρῶς οὕτως ἐπιτρεπτέον γράφειν· τὸν δὲ τὴν ἀλήθειαν κηρύσσοντα κωλυτέον τοῖς ὕστερον ἀνθρώποις ὠφέλειαν ἀπολιπεῖν»³. Καὶ συνεχίζει, ὡς ἐξῆς δικαιολογούμενος διὰ τὴν ἀπόφασίν του, ὅπως συντάξῃ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σύγγραμμά του «Στρωματεῖς» : «Καλὸν δ' οἶμαι, καὶ παιδας ἀγαθοὺς τοῖς ἔπειτα καταλείπειν· οἱ μὲν γε παιδεις σωμάτων — «παιδας» ἐννοεῖ ὁ Κλήμης ἐνταῦθα

1. Ἀυτόθι.

2. Ἀυτόθι 696 Α.

3. Ἀυτόθι στ. 688 Α.

καὶ τὰ συγγράμματα, κατὰ τὴν ἀλληγορικὴν ἐννοιολογικὴν τοῦ ἔκφρασις — ψυχῆς δὲ ἔγγονοι οἱ λόγοι αὐτίκα πατέρας τοὺς κατηχήσαντάς φαμεν. Κοινωνικὸν δὲ ἡ σοφία καὶ φιλόφρων. Λέγει γοῦν ὁ Σολομών· «Υἱέ, ἐὰν δεξάμενος ῥῆσιν ἐντολῆς ἐμῆς, κρύψῃς παρὰ σεαυτῷ, ὑπακούσεται σοφίας τὸ οὖς σου». Σπειρόμενον τὸν λόγον κρύπτεσθαι μὴνύει, καθάπερ ἐν γῆ, τῇ τοῦ μανθάνοντος ψυχῆ· καὶ αὕτη πνευματικὴ φυτεία. Διὸ καὶ ἐπιφέρει· «Καὶ παραβαλεῖς καρδίαν σου εἰς σύνεσιν· παραβαλεῖς δὲ αὐτὴν εἰς νουθέτησιν τῷ υἱῷ». Ψυχὴ γὰρ, οἶμαι, ψυχῆ, καὶ πνεῦμα πνεύματι συναπτόμενα αὔξει τὸ καταβληθὲν καὶ ζωογονεῖ· υἱὸς δὲ πᾶς ὁ παιδευόμενος καθ' ὑπακοὴν τοῦ παιδεύοντος· «Υἱέ, φησὶν, ἐμῶν θεσμῶν μὴ ἐπιλανθάνου». Εἰ δὲ μὴ πάντων ἡ γνώσις, ὄνοσ λύρας¹, ἢ φασιν οἱ παροιμιαζόμενοι, τοῖς πολλοῖς τὰ συγγράμματα ὕεσ γοῦν βορβόρω ἤδονται μᾶλλον ἢ καθαρῷ ὕδατι». Φέρων δ' ὡς παράδειγμα τὸν Κύριον κηρύττοντα τὸ Εὐαγγέλιον διὰ τοῦ ζῶντος λόγου, ἀλλὰ καὶ τὸν Παῦλον διδάσκοντα διὰ γράμματος τὸν Τιμόθεον, ἐπάγεται· «Εἰ τοίνυν ἄμφω κηρύττουσι τὸν λόγον, ὁ μὲν τῆ γραφῆ, ὁ δὲ τῆ φωνῆ· πῶς οὐκ ἄμφω ἀποδεκτέοι, ἐνεργὸν τὴν πίστιν διὰ τῆς ἀγάπης πεπονημένοι;»². Καὶ κατωτέρω· «Ἄλλ' ἢ μὲν κηρυκτικὴ ἐπιστήμη, ἢ δὲ πῶς ἀγγελικὴ· ὁποτέρως ἂν ἐνεργῆ, διὰ τε τῆς χειρὸς διὰ τε τῆς γλώττης, ὠφελοῦσα»³. Σαφέστερον τὴν ἰδίαν ἀντίληψιν ἐκθέτει ὁ Κλήμης καὶ διὰ τῶν ἀκολουθῶν λέξεων· «Ἡ γεωργία δὲ διττὴ· ἢ μὲν γὰρ ἄγραφος, ἢ δὲ ἔγγραφος. Ὅποτέρως δ' ἂν ὁ τοῦ Κυρίου ἐργάτης σπείρῃ τοὺς εὐγενεῖς πυροῦς, καὶ τοὺς στάχυν ἀυξήσῃ τε καὶ θερίσῃ, θεῖος ὄντως ἀναφανήσεται γεωργός»⁴.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου

1. Ἰδὲ E. L. A. Leutsch, Corpus paroemiographorum Graecorum. Hildesheim 1958 II, 563· «Ὅνοσ λύρας ἀκούων κινεῖ τὰ ὄτρα· ἐπὶ τῶν ἀπαιδευτῶν· ἢ ἐπὶ τῶν συγκαταθεμένων μηδὲ ἐπαινούντων».

2. Αὐτόθι στ. 689 C.

3. Αὐτόθι στ. 692 A.

4. Αὐτόθι στ. 693 A.

Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α

Τὸ δημογραφικὸν πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Ἁγία Ἐκκλησία μας οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἀδιάφορος ἢ ξένη πρὸς τὰ κοινωνικὰ προβλήματα τοῦ Ἔθνους μας. Τούναντίον μάλιστα, ἀνέκαθεν ἐδείκνυεν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν συμφώνως πρὸς τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα ἀντιμετώπισιν καὶ ἐπίλυσιν τῶν ἐκάστοτε ἀναφαινομένων ἐν τῇ Χώρα ἡμῶν κοινωνικῶν προβλημάτων.

Ἡ διαπίστωσις αὐτὴ ἰσχύει καὶ διὰ τὸ δημογραφικὸν πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον προσέλαβε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη λίαν ἀνησυχητικὰς διαστάσεις ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τῆς αἰσθητῆς μειώσεως τῶν γεννήσεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ λόγῳ τῆς μεταναστεύσεως τοῦ πλέον ρωμαλέου καὶ παραγωγικοῦ δυναμικοῦ τῆς Χώρας. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ ἐμβάλλει εἰς σοβαρὰν ἀνησυχίαν τοὺς ἀρμοδίους παράγοντας, οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν ἤδη νὰ ἐπισημαίνουν τοὺς διαγραφομένους κινδύνους διὰ τὴν φυλὴν μας καὶ νὰ προτείνουν τὰ ληπτέα διὰ τὴν ἀποτροπὴν των μέτρα. Διαφωτιστικὴ ὑπῆρξεν ἐν προκειμένῳ καὶ ἡ πρόσφατος δι' ἐπιστήμων στατιστικῶν στοιχείων τεκμηριωμένη διάλεξις τοῦ οικονομολόγου καὶ ἐπιτίμου ἐκπαιδευτικοῦ συμβούλου κ. Γεωργίου Κανᾶ.

Τόσον εἰς τὸ ἀπώτερον ὅσον καὶ εἰς τὸ πρόσφατον παρελθόν, οἱ Σεβασμιώτατοι Ἱεράρχαι μας κεχωρισμένως, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἱερά Σύνοδος ὡς σῶμα, ἠσχολήθησαν μὲ διαφόρους ὄψεις τοῦ πληθυσμιακοῦ προβλήματος τῆς Ἑλλάδος, στιγματίσαντες τὰς παρὰ νόμους ἐκτρώσεις καὶ ἐπιδείξαντες ἰδιαιτέραν στοργὴν καὶ ἀγάπην πρὸς τὰς πολυτέκνους οἰκογενείας. Πρὸ τινων δὲ ἡμερῶν ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐξαπέλυσε πρὸς τὸν εὐσεβῆ ἑλληνικὸν λαὸν διαφωτιστικὴν ἐγκύκλιον ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν παρανόμων ἐκτρώσεων, ἐπιφυλασσομένη νὰ ἐπανέλθῃ προσεχῶς καὶ εἰς ἄλλας πλευρὰς τοῦ δημογραφικοῦ μας προβλήματος, τὸ ὁποῖον μελετᾶται ἤδη σοβαρῶς ὑπὸ Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς, τῆς ὁποίας μετέχουν καὶ κορυφαῖοι εἰδικοί ἐπιστήμονες.

Ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Πολιτεία, συντονίζουσαι τὰς προσπάθειάς των, πιστεύομεν ὅτι δὲν θὰ ἀργήσουν νὰ προβοῦν καὶ εἰς τὴν λῆψιν συγκεκριμένων μέτρων, τὰ ὁποῖα θὰ δημιουργήσουν τὰς ἀναγκαίας προϋποθέσεις διὰ τὴν περιστολὴν καὶ, κατὰ τὸ ἐφικτόν, ἐξάλειψιν τοῦ σοβαρωτάτου τούτου κινδύνου.

Καὶ οἱ εὐλαβεστάτοι ἐφημέριοί μας καθῆκον ἔχουσι νὰ διαφωτίζωσι συνεχῶς ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου θέματος, τὸ ποίμνιόν των.

Θαυμάσιον ἔργαστήριον ψυχῶν.

Ἡ πρωτοβουλία τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου ὀργανωθεῖσα εἰς τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον λαμπρὰ ἑορτὴ ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τεσσαράκοντα ἐτῶν ἀπὸ τῆς συστηματικῆς λειτουργίας εἰς τὴν Χώραν μας τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων παρέσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐξαρθῇ ἀπὸ τὰ πλέον ἀρμόδια καὶ ὑπεύθυνα χεῖλη ἡ μεγάλη σημασία διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Ἔθνος μας τοῦ θεσμοῦ τοῦ Κατηχητικοῦ Σχολείου.

Κατὰ τὴν διαρρεύσασαν τεσσαρακονταετῆ ζωὴν του τὸ Κατηχητικὸν Σχολεῖον ἀπεδείχθη ὅτι εἶναι θαυμάσιον ἔργαστήριον ψυχῶν, εἰς τὸ ὁποῖον διαποτίζονται οἱ νέοι μας μὲ τὰ ζεῖδωρα νάματα τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς διδασκαλίας, σφυρηλατοῦν τὸν χαρακτήρα τῶν καὶ λαμβάνουν ὀρθὸν πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν προσανατολισμὸν, ἔχοντες ὡς τύπον καὶ ὑπογραμμὸν τὴν Πηγὴν τῆς ζωῆς—τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

Οἱ κοπιᾶσαντες καὶ οἱ κοπιῶντες κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ εἰς τὴν διακονίαν τοῦ κατηχητικοῦ ἔργου εἶναι ἄξιοι εὐγνωμοσύνης, διότι ἐδημιούργησαν πολυπληθεῖ παρατάξις ἀφωσιωμένων στρατιωτῶν τοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ τῶν ὁποίων δύναται νὰ στηριχθῇ ἡ ἐπιχειρουμένη ἀναγέννησις τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ τῆς Πατρίδος μας, καὶ μάλιστα νὰ ἐπιταχυνθῇ αὕτη, ἂν πάντες ἐργασθῶμεν διὰ τὴν περαιτέρω διάδοσιν καὶ προαγωγὴν τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων.

Τὰ Ἐπιτίμια.

Οἱ ἐκ τῶν ἐφημερίων ἐπιφορτισμένοι μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ πνευματικοῦ — ἐξομολόγου ἐπιτελοῦν ἐν ἔργον ἐξόχως λεπτόν καὶ βαρὺ. Εἰς τὸ ἔργον τῶν τοῦτο βᾶσις εἶναι καὶ οἱ ἀφορῶντες εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ἐπιτιμίων Ἱ. Κανόνες, τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις ἀπαιτεῖ ἰδιαίτεράν κατὰ τὰς περιπτώσεις τῶν ἐξομολογουμένων προσοχὴν καὶ διάκρισιν. Τὸ πνεῦμα τῶν ἐπιτιμίων δὲν εἶναι τιμωρητικὸν καὶ ἐξιλεωτικόν, εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ταῦτα ἔχουν σκοπὸν τὴν παιδαγωγικὴν καὶ ψυχολογικὴν ὑποβοήθησιν τοῦ μετανοοῦντος, ὅπως οὗτος ὀρθοποδήσῃ εἰς τὸν δρόμον τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, εἰς τὸν ὁποῖον τὸν εἰσάγει τὸ Μυστήριον τῆς Ἱερᾶς Ἐξομολογήσεως. Πρέπει λοιπὸν ἡ χρῆσις τῶν ἐπιτιμίων νὰ γίνεταί μὲ μοναδικὸν κριτήριον τὴν ὠφέλειαν, τὴν ὁποίαν θὰ ἀποκομίσῃ ἡ ψυχὴ τοῦ ἐν μετανοίᾳ πιστοῦ. Ἡ διάκρισις εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ κύρια γνωρίσματα τοῦ φωτισμένου πνευματικοῦ.

Οἱ ἀναλφάβητοι.

Τὸ ποσοστὸν τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ εἰς τὴν χώραν μας παραμένει ἀκόμη ἀρκετὰ ὑψηλόν, ἰδίως εἰς τὴν ὑπαιθρον. Τὸ Κράτος καὶ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, κατὰ καιροῦς, προσεπάθησαν νὰ τὸ μειώσουν, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα δὲν ὑπῆρξαν ἕως τώρα ἀξιόλογα. Σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ στίγματος αὐτοῦ διὰ τὴν σύγχρονον Ἑλλάδα θὰ ἠδύναντο νὰ προσφέρουν οἱ Ἐφημέριοι τῶν χωρίων μας, κινούμενοι ἐξ ἰδίας ἐμπνεύσεως. Πράγματι δὲν θὰ ἦτο ὑπερβολικόν ἕκαστος ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ χωρίον του νὰ ἀναλάβῃ τὴν διδασκαλίαν γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως εἰς τοὺς ἐνήλικας ἀναλφάβητους, συνεργαζόμενος πρὸς τοῦτο καὶ μὲ τὸν δημοδιδάσκαλον ἢ ἄλλους τυχόν δημοσίους ὑπαλλήλους ἢ ἰδιώτας. Ἄν ὅλοι οἱ ἱερεῖς τῶν χωρίων μας ἀνελάμβανον συνειδητῶς αὐτὴν τὴν μικράν, ἀλλὰ τόσον ὠραίαν σταυροφορίαν, τὸ πρόβλημα θὰ εἴχε λυθῆ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου.

Ἡ ἀνάγνωσις τῶν Εὐχῶν.

Ἡ ἀνάγνωσις τῶν Εὐχῶν ὑπὸ τοῦ ἱερέως κατὰ τὴν Θείαν Λειτουργίαν καὶ τὰς λοιπὰς Ἀκολουθίας πρέπει νὰ εἶναι ἀβίαστος καὶ εὐκρινής. Τοιοῦτοτρόπως ὁ λειτουργὸς ἀποδεικνύει ὅτι συναισθάνεται τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἀγιότητα τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ὅποῖον ὁμιλεῖ, ὡς ἐπίσης ὅτι δὲν ἀγνοεῖ τοὺς παρισταμένους καὶ ἀκροωμένους πιστοὺς. Ἡ βιαστικὴ καὶ ἀκατάληπτος ἀνάγνωσις τῶν διαφόρων Εὐχῶν — φαινόμενον δυστυχῶς ὄχι σπάνιον — δίδει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι διὰ τὸν οὕτω συμπεριφερόμενον ἱερέα τὸ λειτούργημα του εἶναι μᾶλλον «ρουτίνα», μὲ ἀποτέλεσμα νὰ σκανδαλίζωνται οἱ ἐκκλησιαζόμενοι καὶ ὁ ἴδιος νὰ ζημιώνη τὴν ψυχὴν του.

Δι' ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν «Ἐφημέριον» ἀπευθυντέον:
Πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Περιοδικοῦ ΕΚΚΛΗΣΙΑ
ἽΟδὸς Φιλοθέης 19, Ἀθῆναι - Τηλέφ. 227.689.

Μαθητριά Κατηχητικῶν Σχολείων περιελάνουσαι εἰς στήμα σταυροῦ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων εἰς τὸ Παλαιθρησκικὸν Στάδιον τὴν 26 Μαΐου 1968.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Τὸ πρόβλημα τοῦ Κινηματογράφου, εὐρύτατα συζητούμενον σήμερον, ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ βασικώτερα θέματα τῆς συγχρόνου Ποιμαντικῆς.

Ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι μία κοινωνία προσευχῆς καὶ λατρείας ἐν ἀπομονώσει ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ τὴν ἱστορίαν. Εὐρίσκεται «ἐν τῷ κόσμῳ» (Ἰωάν. ιζ' 19), ἀπεσταλμένη παρὰ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Ἰησοῦ τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μεταφέρῃ τὸ μήνυμα τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως καὶ νὰ αἰχμαλωτίσῃ «πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ» (Β' Κορ. ι' 5).

Ἡ σύνθεσις αὕτη τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ θέσις της ἐν τῷ κόσμῳ, διαγράφουν καὶ τὰ γενικὰ πλαίσια τῆς μεγάλης ἀποστολῆς της. Ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀσκεῖ τὸ ἔργον τῆς διαποιμάνσεως τῶν μελῶν αὐτῆς, ὥστε νὰ εἶναι «ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ» (Ἰωάν. ιζ' 19), ἀφ' ἑτέρου, ὡς ζύμη, εἰσχωρεῖ εἰς τὸν κόσμον καὶ προσπαθεῖ νὰ τὸν ζυμώσῃ ὅλον (Λουκ. ιγ' 21).

Ἐν τῇ ἀσκήσει τοῦ ἱεροῦ τούτου ἔργου της ἡ Ἐκκλησία ἀνοίγεται πρὸς τὸν κόσμον, ἐρευνᾷ τὰ ἱστορικὰ πλαίσια, ἐντὸς τῶν ὁποίων καλεῖται νὰ δράσῃ, μελετᾷ τοὺς παράγοντας, οἵτινες διαμορφώνουν τὴν ἰδιοτυπίαν τῆς κάθε ἐποχῆς καὶ οἵτινες ἐπηρεάζουν τὴν ἰδεολογικὴν καὶ πνευματικὴν συγκρότησιν τῶν ἀνθρώπων. Ἡ Ἐκκλησία, ἔχουσα αἴσθημα εὐθύνης ἐναντι τῶν πιστῶν της καὶ τοῦ κόσμου, παρακολουθεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συγχρόνου κοινωνικῆς ζωῆς καὶ τῆς συγχρόνου ψυχολογίας καὶ παιδαγωγικῆς καὶ ἐν γένει ὅλων ἐκείνων τῶν κλάδων, οἱ ὁποῖοι ἐμμέσως ἢ ἀμέσως προσφέρουν ἀγωγὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὥστε νὰ ἔχῃ πλήρη εἰκόνα τῆς συγκεκριμένης πραγματικότητος καὶ νὰ ἡμπορῇ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰ προβλήματα τῶν πιστῶν, ὅσον καὶ ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου μεταφέρουσα εἰς αὐτοὺς τὸ μήνυμα τῆς Ἀποκαλύψεως, τὸ ἐμπεπιστευμένον Αὐτῇ παρὰ τοῦ σαρκωθέντος Λόγου τοῦ Θεοῦ.

Εἰς τὸ ἀνοιγμα αὐτὸ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν σημερινὸν κόσμον, πρὸς τὸν κόσμον τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, δὲν ἡμπορεῖ νὰ παραλειφθῇ τὸ θέμα τοῦ Κινηματογράφου. Ἡ ποιμαίνουσα τὰς ψυχὰς καὶ εὐαγγελιζομένη εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον τὴν Λύτρωσιν Ἐκκλησία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀφήσῃ ἐκτὸς τοῦ ὀπτικοῦ της πεδίου καὶ τοῦ προβληματισμοῦ της τὴν τεχνικὴν αὐτὴν ἀνακάλυψιν, ἥτις ἐντὸς ἐλαχίστων δεκαετιῶν κατέστη ὁ ἰσχυρότερος καὶ ἐπιβλητικώτερος παιδαγωγὸς τῶν λαϊκῶν μαζῶν καὶ ὁ σημαντικώτερος διαμορφωτὴς τῶν πεποιθήσεων καὶ τῶν συνειδήσεων.

Ἡ γοητεία τῆς ὀθόνης.

1. Μία πρώτη διαπίστωση, τὴν ὁποίαν ἐξάγει τις ἐν τῇ διερευνησίᾳ τοῦ ὅλου θέματος, εἶναι ἡ τεραστία γοητεία, τὴν ὁποίαν ἀσχεῖ σήμερον ἡ λεγομένη ἐβδόμη τέχνη. Ὁ Κινηματογράφος ὄχι μόνον ἔχει ἐπιβληθῆ ὡς τέχνη καὶ ὡς ψυχαγωγία, ἀλλὰ καὶ ἔχει ἰδιαιτέρως ἀναπτυχθῆ καὶ ὑποσκελίσει ἄλλας μορφὰς τέχνης καὶ ψυχαγωγίας. Εἰς ὀλόκληρον τὸν κόσμον τεράστια ἐμπορικὰ ἐπιχειρήσεις ἀσχολοῦνται μὲ τὴν δημιουργίαν τῶν κινηματογραφικῶν ἔργων καὶ τὸ λανσάρισμά των. Ἕνας ἀφαντάστως μεγάλος ἀριθμὸς αἰθουσῶν προσφέρεται διὰ νὰ φιλοξενήσῃ τὰς ταινίας καὶ τοὺς θαυμαστάς των. Καὶ τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν ὠρίμων, ἀλλὰ πρὸ παντὸς τῶν νέων, ἀναζητοῦν εἰς τὴν ὀθόνην καὶ τὴν ψυχαγωγίαν των, καὶ τοὺς ἥρωάς των καὶ τὸν πρότυπον τρόπον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον θὰ ἀντλήσουν τὴν ἔμπνευσιν διὰ νὰ διαμορφώσουν τὴν ζωὴν των.

Εἰς τὸ ἀνοιγμα τοῦ αἰῶνός μας, ἓνας ἐπαναστάτης, ὁ ὁποῖος ἔταξεν ἑαυτὸν εἰς τὸν ἀγῶνα ὄχι μόνον τῆς ἀνατροπῆς τοῦ ἰσχύοντος τότε πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ καθεστῶτος, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκοδομῆς τῆς νέας τάξεως ἐπὶ βάσεως καθαρῶς ὑλιστικῆς, ὁ Λένιν, εἶχεν εἶπει : «Αἱ αἰθουσαι τοῦ Κινηματογράφου θὰ εἶναι οἱ καθεδρικοὶ Ναοὶ τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος» (1). Καὶ ναὶ μὲν ἡ προφητεία αὕτη δὲν ἐξεπληρώθη κατὰ γράμμα, καθ' ὅσον ὁ Κομμουνισμός, παρ' ὅλους τοὺς ἀγῶνάς του, δὲν κατώρθωσε νὰ ἐξαλείψῃ τὴν θρησκευτικότητα ἀπὸ τὸν πλανήτην μας, παρουσιάζεται ὁμως ἐν πολλοῖς ρεαλιστικῇ καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων δικαιουμένη.

Ὁ δείκτης τῶν στατιστικῶν καὶ τῶν ἀριθμῶν, οἱ ὁποῖοι κυκλοφοροῦν, παρουσιάζουν κατὰ τρόπον σαφῆ καὶ εὐγλωττον τὴν τεραστίαν ἔκτασιν, τὴν ὁποίαν ἔχει λάβει ἡ κινηματογραφικὴ τέχνη καὶ τὴν ἐπιρροὴν τὴν ὁποίαν ἀσχεῖ. Μὲ τὴν εἰκόνα δέ, τὴν ὁποίαν οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ μᾶς προσφέρουν, μᾶς βοηθοῦν εἰς τὴν συνειδητοποίησιν τῶν σχετικῶν προβλημάτων.

Κατὰ τὸ ἔτος 1956, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ τὸ ἔτος τῆς ὑψηλότερας μεταπολεμικῆς κινηματογραφικῆς κινήσεως εἰς τὴν Ὁμοσπονδιακὴν Γερμανίαν, ἐλειτούργησαν εἰς αὐτὴν 6.438 αἰθουσαι προβολῶν, καὶ τὰς παρηκολούθησαν 817,5 ἑκατομμύρια θεατῶν. Κατὰ τὸ ἔτος 1960 αἱ αἰθουσαι ἠϋξήθησαν εἰς 6.950, ἐνῶ οἱ θεαταὶ

1. Christa Jännsch: Sorge um den Film auf den Dorf. Seelsorge, 1962, Heft 2, S. 59.

ηλαττώθησαν εις 609,6 εκατομμύρια⁽²⁾. Οί αριθμοί αυτοί φανερώνουν όχι μόνον ότι πλῆθος ἀνθρώπων συχνάζουν εις τὰς κινηματογραφικὰς προβολὰς, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ συχνότης τῶν ἐπισκέψεων τῶν πρέπει νὰ εἶναι ἀρκετὰ ἠύξημένη.

Ἀπὸ ἄλλο περιοδικὸν κυκλοφοροῦν εις τὴν Γερμανίαν πληροφορούμεθα, ὅτι κατ' ἔτος συχνάζουν εις τοὺς Κινηματογράφους τῆς Δυτικῆς Γερμανίας κατὰ προσέγγισιν 10.000.000 νέοι κάτω τῶν 16 ἐτῶν⁽³⁾. Εἰς τὴν ἡλικίαν δηλαδή, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ὅλος χαρακτηρ σχηματοποιεῖται καὶ ἡ προσωπικότης διαμορφώνεται, οἱ νέοι ἄνθρωποι ἀνοίγονται εις τὴν γοητείαν τῆς θόνης καὶ ἀναζητοῦν εις αὐτὴν βοήθειαν καὶ καθοδήγησιν.

Ἀντίστοιχοι εἶναι αἱ πληροφορίες ἀπὸ μίαν ἄλλην μεγάλην χώραν τῆς Εὐρώπης, τὴν Γαλλίαν. 400.000.000 θεαταὶ παρακολουθοῦν εις αὐτὴν κατ' ἔτος τὰ διάφορα φιλμς. Ὑπολογίζεται ὅτι τὰ 64 % τῶν Γάλλων ἐπισκέπτονται τὸν κινηματογράφον τὸ ὀλιγώτερον 25 φοράς τὸν χρόνον⁽⁴⁾. Ἡ σημασία τῶν ἀριθμῶν τούτων καθίσταται περισσότερον αἰσθητῆ, ὅταν τοποθετηθοῦν παραπλευρῶς τῶν ἀριθμῶν, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τοὺς δείκτας τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν Γάλλων διὰ τὰ σπὸρ ἢ δι' ὠρισμένα ἐκ τῶν ἄλλων μέσων τῆς ψυχαγωγίας. Οὕτως ἡ στατιστικὴ μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι κατ' ἔτος ἐπιδίδονται εις τὴν ἄλιεϊαν 4.000.000 Γάλλοι, εις τὸ κυνήγιον 1.700.000, εις τὸ σπὸρ 8.000.000, εις τὴν φωτογραφίαν 6.000.000. Ἐναντι τῶν ἐπιδόσεων αὐτῶν ὑψώνεται τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν θόνην, τὸ ὁποῖον τὰς ὑπερακοντίζει.

Χρήσιμα εἶναι καὶ μερικὰ ἄλλα στατιστικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα μᾶς δίδει τὸ ἐπαγγελματικὸν κινηματογραφικὸν περιοδικὸν «Γαλλικὸν Φιλμ» (Film Français). Εἰς αὐτὸ ἀναφέρεται ὁ κατάλογος τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα εἶχαν τὴν καλυτέραν ἐπιτυχίαν κατὰ τὸ ἔτος 1964 καὶ συνεκέντρωσαν τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν τῶν θεατῶν. Συμφώνως πρὸς τὰς πληροφορίες τοῦ περιοδικοῦ τούτου, τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον εἶχε τὴν πρώτην θέσιν, εἶναι τὸ «ὁ ἄνθρωπος τοῦ Ρίο» (L'homme de Rio). Αὐτὸ ἐξησφάλισε μέσα εις τὴν Γαλλίαν 655.885 εισιτήρια. Δεύτερον ἦλθε τὸ «ἐκατὸ χιλιάδες δολλάρια εις τὸν ἥλιον» (Cent mille dollars au soleil) μὲ 447.853 εισιτήρια. «Οἱ ὀμβρέλλες τοῦ Χέρμπουργκ» (Les parapluis de Cherbouurg) κατὰ τὴν 45ην ἐβδομάδα τῶν παραστάσεων τῶν, εἶχον

2. Anton Kochs: Zur Situation des Films heute. In Seelsorge, 1962, Heft 2, S. 43.

3. Von Adolf Lensing: Warum Filmerzziehung in der Schule? In Film-Pädagogik H. I.

4. Fêtes et Saisons N. 147, p. 3.

φθάσει τὸν ἀριθμὸν τῶν 332.320 εἰσιτηρίων. Καὶ ἀκολουθοῦν ἄλλα ἔργα μὲ ὄχι εὐκαταφρόνητον ἀριθμὸν εἰσιτηρίων⁽⁵⁾.

Εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἓνα καὶ μόνον φιλμ, (ἡ ἐποχὴ τοῦ σιδήρου) (L' âge de fer) παρουσιάσθη εἰς δύο ἀλλεπαλλήλους κύκλους μὲ κίνησιν προσελύσεως τὸν καταπληκτικὸν ἀριθμὸν τῶν 4.000.000 ἀνθρώπων⁽⁶⁾.

Εἰς αὐτὰ τὰ ὑψηλὰ ἐπίπεδα τῆς κινήσεως, ἐνδεχομένως δὲ καὶ εἰς ἀκόμη ὑψηλότερα, εὐρίσκεται τὸ κινηματογραφικὸν ἐνδιαφέρον εἰς τὴν μικρὰν μας Ἑλλάδα. Καὶ τοῦτο διότι εἰς τὰς ἄλλας χώρας ἡ ἐπικράτησις τῆς Τηλεοράσεως ἀρχίζει νὰ μειώῃ τὸ κινηματογραφικὸν ἐνδιαφέρον. Ἐνῶ εἰς τὸν Ἑλληνικὸν χῶρον παραμένει ἀκόμη ὁ Κινηματογράφος ἄνευ σοβαροῦ ἀνταγωνιστοῦ. Οὕτως, εἰς μόνην τὴν πρωτεύουσαν ἐλειτούργουν 441 Κινηματογράφοι κατὰ τὸ ἔτος 1962. Εἰς δὲ τὴν περιοχὴν Πειραιῶς ἐλειτούργουν κατὰ τὸ αὐτὸ ὡς ἄνω διάστημα 116. Ἀπὸ ἐπίσημον δὲ στατιστικὴν πληροφοροῦμεθα ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ἐξαμηνίαν τοῦ ἔτους 1961 παρηκολούθησαν τὰς κινηματογραφικὰς ταινίας καθ' ὅλην τὴν χώραν 50.000.000⁽⁷⁾. Τοῦτο μεταφράζεται ὡς ἀκολουθῶς. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἐνὸς ἐξαμήνου ἐπισκέφθησαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες 6 φορές τὰς κινηματογραφικὰς αἰθούσας. Ἡ λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι μέγα μέρος τῶν ἀγροτικῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν ὄρειων περιοχῶν δὲν θὰ εἶχον τὴν δυνατότητα οὐδ' ἐπὶ μίαν φοράν νὰ εὑρεθοῦν εἰς τὸν Κινηματογράφον, ἡ συχνότης τῶν ἐπισκέψεων τῶν ὑπολοίπων αὐξάνει καταπληκτικῶς.

Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ἐπιμεινῶμεν εἰς τὴν καταχώρησιν καὶ ἄλλων ἀριθμῶν καὶ στατιστικῶν. Καὶ ἐκ τῶν ὀλίγων ἀνεφερθέντων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐπαφῆς μὲ τὴν πραγματικότητα, τὴν ὁποίαν πᾶς τις διατηρεῖ, πείθεται ὅτι οἱ ἄνθρωποι τοῦ αἰῶνός μας ἔχουν μαγνητισθῆ ἀπὸ τὴν ἐβδόμη τέχνην καὶ ἀφιερῶνουν εἰς αὐτὴν ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸν ἐλεύθερον χρόνον των.

Ἄλλ' ἄραγε εἰς τί ὀφείλεται ἡ ἔντονος αὕτη φορὰ καὶ τρόπον τινὰ αὐτοπαράδοσις τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου εἰς τὸν Κινηματογράφον;

2. Ἀναμφιβόλως, τὸ πρῶτον αἷτιον τῆς τοιαύτης συρροῆς εἶναι ἡ ηὔξημένη κόπωσις τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου καὶ ἡ ἀνάγκη του διὰ μίαν χαλάρωσιν καὶ ψυχαγωγίαν.

5. Revue et fiches du Cinéma, 17 Janvier 1965, p. 6.

6. Revue Internationale du Cinéma, 25 Novembre 1966, p. 5.

7. Ἀκτῖνες, 1962, σ. 222 καὶ 1961, σ. 34.

Ὁ συνωστισμὸς καὶ ὁ ἐκνευρισμὸς τῶν μεγάλων ἀστικῶν κέντρων, ἡ μονοτονία εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐργασίαν, ἡ ψυχικὴ ὑπερέντασις μέσα εἰς τὰ σύγχρονα μεγάλα βιομηχανικὰ συγκροτήματα καὶ ἀκόμη ἡ ἐξ αἰτίας τῶν ἀνωτέρω συνθηκῶν τῆς ζωῆς ἀπώλεια τῆς ἐπαφῆς μετὰ τὴν φύσιν, ἔκαμαν τὸν ἄνθρωπον νὰ αἰσθάνεται μεγαλύτεραν καὶ περισσότερον πιεστικὴν τὴν ἀνάγκην τῆς ἀλλαγῆς τῶν παραστάσεων, τοῦ ξεκουράσματος, τῆς φυγῆς ἀπὸ τὸν συνήθη καταθλιπτικὸν κόσμον τῶν ἐντυπώσεων τοῦ διὰ μιᾶς προσπελάσεως εἰς τὸν φανταστικὸν καὶ ἐξωπραγματικὸν κόσμον τῆς ὀθόνης.

Ἐὰν δὲ σημειωθῆ, ὅτι ὁ σημερινὸς τρόπος ζωῆς καὶ ἐργασίας δημιουργεῖ μὲν μίαν ὑπερέντασιν καὶ ἓνα ἐκνευρισμὸν, ἀφίνει ὅμως καὶ εὐρύτερα χρονικὰ περιθώρια ἀκάλυπτα ἀπὸ τὴν ἐπαγγελματικὴν ἀπασχόλησιν, τότε κατανοεῖ τις περισσότερον τὴν ἔντονον ἀναζητήσιν τῆς ψυχαγωγίας. Ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ἐργάζεται κλεισμένος εἰς τὴν πνικτικὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ ἐργοστασίου τοῦ ἐπὶ ὀκτώωρον, ἀναζητεῖ κατὰ τὰς ὑπολοιπoύς ἀρκετὰς ὥρας τοῦ μίαν ἀπασχόλησιν, ἡ ὁποία καὶ θὰ τὸν ψυχαγωγῆσῃ καὶ θὰ τὸν ἀπορροφήσῃ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε νὰ ἀπαγκιστρωθῆ ἀπὸ τὸν συνειρμὸν τῶν πιεστικῶν παραστάσεων τοῦ.

Ἐξ ἄλλου, ὁ ἴδιος ὁ Κινηματογράφος, μετὰ τὴν ὀλονὲν τελειοποιουμένην τεχνικὴν τοῦ καὶ μετὰ τὴν ἀφαντάστως ἰσχυρὰν ἐλκτικὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ φωτειναὶ εἰκόνες, προσφέρεται νὰ καλύψῃ τὴν ἀνάγκην ψυχαγωγίας τοῦ κουρασμένου καὶ ἐκνευρισμένου ἀνθρώπου καὶ νὰ τὸν ὑποβοηθήσῃ εἰς τὴν φυγὴν τοῦ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Ὁ Κινηματογράφος τὸ καταπληκτικὸν καὶ θαυμαστὸν καὶ ὄνειρῶδες τὸ φέρει πολὺ κοντὰ καὶ τοῦ δίδει μίαν τοιαύτην ἀληθοφάνειαν, ὥστε εὐχαρίστως νὰ παραδίδεται κανεὶς εἰς αὐτὸ ὡς εἰς γνησίαν ὄψιν τῆς ζωῆς⁽⁸⁾. Καὶ ἐνῶ εἰσερχόμενός τις εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Κινηματογράφου γνωρίζει πολὺ καλῶς, ὅτι ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσῃ κατὰ τὴν προβολὴν τοῦ φιλμ μίαν τεχνητὴν σύνθεσιν γεγονότων, ἐξερχόμενος ἐξ αὐτῆς αἰσθάνεται ὡς νὰ εἶχε ταξιδεύσει πράγματι εἰς ἓνα διαφορετικὸν κόσμον, τοῦ ὁποίου τὴν ἱστορίαν, ἐπ' ὀλίγον, ἔκαμε καὶ ἰδικὴν τοῦ ἱστορίαν.

Εἰς ὅλα αὐτὰ δέον νὰ προστεθῆ καὶ ἡ ἰδιότυπος ψυχολογία τῆς μάξης, ἥτις, εἰς ἐποχὰς ὅπως ἡ ἰδική μας, μετὰ τὴν μεγάλην συγκέντρωσιν τῶν πληθυσμῶν καὶ μετὰ τὴν μηχανοποιημένην καὶ κατευθυνομένην διαφήμισιν, ἐπηρεάζεται καὶ εἰς ἔκτασιν καὶ εἰς βάθος εἰς

8. Die Filmwelt und der ideale Film. Papst Pius XII, in seiner Ansprechen vom 21 Juni und 28 Oktober 1955 an die Vertreter der internationalen Filmwirtschaft, S. 2.

τοιούτον βαθμόν, ὥστε φθάνει συχνὰ εἰς παραληρήματα. Καὶ χωρὶς νὰ ἐπιχειρῇ μίαν λογικὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ προσφερομένου εἰς αὐτὴν θεάματος καὶ τὴν ἐξαγωγήν συμπερασμάτων, δίδεται εἰς τὰ εἶδωλα, τὰ ὁποῖα ἢ προπαγάνδα καὶ τὰ ὀργανωμένα συμφέροντα τοποθετοῦν ἐνώπιόν της.

Καθὼς οἱ ἀνωτέρω παράγοντες ἐξακολουθοῦν ὑφιστάμενοι καὶ, σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ αἰῶνος, ἐνισχυόμενοι τόσον ἐξ ἀφορμῆς τῆς αὐξήσεως τῶν ἀστικῶν πληθυσμῶν, ὅσον καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος τῆς ὀλονέν αὐξανομένης κυριαρχίας τῆς μηχανῆς, ὁ Κινηματογράφος ὡς ὀμαδικὸν μέσον ψυχαγωγίας καὶ ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν μαζῶν φαίνεται ὅτι θὰ συνεχίσῃ νὰ εὐρίσκεται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν. Θὰ διατηρήσῃ τὴν γοητείαν του καὶ θὰ καλύπτῃ ἐν σημαντικὸν μέρος τοῦ ἐλευθέρου χρόνου τῶν ἀνθρώπων.

(Συνεχίζεται)

† Ο Τρίκκης καὶ Σταγῶν ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Εἰδοποιοῦνται οἱ εὐλαβέστατοι Ἐφημέριοι,
ὅτι τὰ Ταχυδρομικὰ Ταμιευτήρια χορηγοῦν εἰς
τοὺς κληρικοὺς στεγαστικὰ δάνεια, ἐπὶ τῇ αἰ-
τήσει τῶν ἐνδιαφερομένων.

Σκηνή από τήν ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ Σταδίῳ παράστασιν τῆς «Θυσίας τοῦ Ἀβραάμ»
κατὰ τήν ἐοσθη τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων.

Η ΕΟΡΤΗ ΤΗΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗΣ

Ἡ Ἰουδαϊκὴ ἐορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς, ἡ ὁποία ἦτο ἐορτὴ τῆς συγχομιδῆς καὶ τοῦ «θερισμοῦ τῶν πρωτογεννημάτων» (Ἐξ. κγ', 16), μετεμορφώθη ἐν τῇ Χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ εἰς μίαν πολὺ πνευματικωτέραν ἐορτὴν. Ἐὰν κατὰ τὴν Ἰουδαϊκὴν Πεντηκοστὴν ἐξεφράζοντο εὐχαριστίαι διὰ τὰ «πρωτογεννήματα», κατὰ τὴν Χριστιανικὴν Πεντηκοστὴν ἐκφράζονται εὐχαριστίαι διὰ τὰς ἀπαρχὰς τοῦ Πνεύματος (Ρωμ. η', 23)¹. Ἡ πρώτη μνεία περὶ τοῦ χριστιανικοῦ ἐορτασμοῦ τῆς Πεντηκοστῆς εὐρίσκεται ἐν τῇ ἀποκρύφῳ «ἐπιστολῇ τῶν ἀποστόλων».

Ἐν τῇ χριστιανικῇ φιλολογίᾳ ἡ ὀνομασία «Πεντηκοστὴ» ἐχρησιμοποιεῖτο συνηθέστατα πρὸς δῆλωσιν ὀλοκλήρου τοῦ ἀπὸ τοῦ Πάσχα ἀρχομένου πεντηκονθήμερου, τὸ ὁποῖον ἔληγε κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ αὐτῇ ἐννοίᾳ ἐννοεῖ συνηθῶς τὴν ἐορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς ὁ Τερτυλλιανός². Ὁμοίως ἐννοεῖ τὴν ἐορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς ὁ Ὠριγένης³. Καὶ ἡ «ἐν τοῖς ἐγκαινίοις σύνοδος» τῆς Ἀντιοχείας (341) εἰς τὸν κ' κανόνα αὐτῆς, ἐννοοῦσα τὴν ἐορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς ὡς πεντηκονθήμερον, ὁμιλεῖ περὶ τῆς «τετάρτης ἐβδομάδος τῆς Πεντηκοστῆς». Καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος» (κεφ. κζ') λέγει χαρακτηριστικῶς: «Καὶ πᾶσα δὲ ἡ πεντηκοστὴ τῆς ἐν τῷ αἰῶνι προσδοκωμένης ἀναστάσεως ἐστὶν ὑπόμνημα. Ἡ γὰρ μία ἐκεῖνη καὶ πρώτη ἡμέρα, ἐπτάκις ἐπταπλασιασθεῖσα, τὰς ἐπτὰ τῆς ἱερᾶς πεντηκοστῆς ἐβδομάδας ἀποτελεῖ. Ἐκ πρώτης γὰρ ἀρχομένη, εἰς τὴν αὐτὴν καταλήγει, δι' ὁμοίων τῶν ἐν τῷ μέσῳ ἐξελιττομένη πεντηκοντάκις. Διὸ καὶ αἰῶνα μιμεῖται τῇ ὁμοιότητι, ὥσπερ ἐν κυκλικῇ κινήσει ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀρχομένη σημείων, καὶ εἰς τὰ αὐτὰ καταλήγουσα»⁴. «Ὅτι ὡς Πεντηκοστὴ ἐνοεῖτο ὀλόκληρον τὸ ἀπὸ τοῦ Πάσχα πεντηκονθήμερον, ὑποδηλοῦται καὶ εἰς τοὺς λόγους τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης: «Σήμερον γὰρ κατὰ τὴν ἐτήσιον τοῦ ἔτους περίοδον τῆς πεντηκοστῆς συμπληρουμένης...»⁵.

Κατὰ «τὰς ἐπτὰ τῆς ἱερᾶς πεντηκοστῆς ἐβδομάδας» ταύτας,

1. Z ö c k l e r, Pflingsten—Pentecoste ἐν Realenzyklopädie für protestantische Theologie und Kirche³, τόμ. IV, σ. 254.

2. Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 254.

3. Ὠριγένης, Κατὰ Κέλσου VIII, 22.

4. Μ. Βασιλείου, Περὶ τοῦ ἁγ. Πνεύματος, Migne Ἐ. II. 32, 192.

5. Γρηγορίου Νύσσης, Λόγος εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, Migne Ἐ. II. 46, 697.

διὰ τὸ χαρμόσουνον τῶν ἡμερῶν αὐτῶν, ἀπηγορεύετο ἡ γονυκλισία καὶ ἡ νηστεία, ὡς μαρτυρεῖται ἤδη ὑπὸ τοῦ Τερτυλλιανοῦ⁶. Κατὰ τὸν κ' κανόνα τῆς Α' ἐν Νικαία Οἰκουμενικῆς Συνόδου «ἐν ταῖς τῆς Πεντηκοστῆς ἡμέραις... ἐστῶτας ἔδοξε τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ τὰς εὐχὰς ἀποδιδόναι τῷ Θεῷ». Διὰ τὰς ἡμέρας τῆς Πεντηκοστῆς ὡσαύτως μαρτυρεῖ ὁ Μ. Βασίλειος, ὅτι «τὸ ὄρθιον σχῆμα τῆς προσευχῆς προτιμᾶν οἱ θεσμοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμᾶς ἐξεπαίδευσαν»⁷. Περὶ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς γονυκλισίας καὶ τῆς νηστείας κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας μαρτυροῦν ὡσαύτως οἱ Ἀμβρόσιος, Ἐπιφάνιος, Αὐγουστίνος κ.ἄ. Ὡσαύτως πρὸς ἕξαρσιν τῶν ἱερῶν ἡμερῶν τῆς Πεντηκοστῆς ἀπηγορεύθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῶν αἱ ἵπποδρομῖαι καὶ αἱ θεατρικαὶ παραστάσεις, ἐνῶ ἐξ ἄλλου ἐν τῇ λειτουργίᾳ ἐψάλλετο συχνάκις τὸ «ἀλληλουῖα» ἢ ἀνεγινώσκοντο αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰδικῶς εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς ἀπὸ τοῦ Πάσχα ἡμέρας, αὕτη ἐξήρθη ὡς ἡ τελειώσασα τὴν Ἐκκλησίαν αἰτία. «Ἡ Ἐκκλησία ὑφίστατο πρὸ τῆς Πεντηκοστῆς, αἱ βάσεις τῆς ὀργανώσεώς της εἶχον τεθῆ, ἡ ἱεραρχία εἶχε διαρθρωθῆ, τὰ μυστήρια εἶχον παραδοθῆ, ἔλειπεν ὁμως ἡ ζωτικὴ πνοή, ἣτις θὰ ἔθετεν εἰς κίνησιν τὸν ἀκίνητοῦντα τῆς Ἐκκλησίας ὀργανισμόν πρὸς ἀπολύτρωσιν τοῦ κόσμου. Ἡ Ἐκκλησία ὁμοίαζε πρὸ τῆς Πεντηκοστῆς πρὸς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα πρὶν ἢ δεχθῆ τὴν ζωογόνον πνοὴν τοῦ Δημιουργοῦ»⁸. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος διακηρύττει, ὅτι «εἰ μὴ Πνεῦμα παρῆν, οὐκ ἂν συνέστη ἡ Ἐκκλησία· εἰ δὲ συνίσταται ἡ Ἐκκλησία, εὐδὴλον ὅτι Πνεῦμα πάρεστιν»⁹.

Ἡ κυρία ἀφετηρία καὶ οἶονεὶ ἡ γενέθλιος ἡμέρα τοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ Πεντηκοστή, καθ' ἣν κατῆλθεν ἐπὶ τοὺς πρῶτους μαθητὰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Διὰ τοῦτο ὁ Εὐσέβιος χαρακτηρίζει τὴν Πεντηκοστὴν ὡς «μεγίστην ἑορτὴν» καὶ «πάνσεπτον καὶ πανάγιον»¹⁰. Χαρακτηριστικὰ εἶναι ὅσα λέγει περὶ αὐτῆς ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος: «Πεντηκοστὴν ἑορτάζομεν καὶ Πνεύματος ἐπιδημίαν... Τοῦτο τὸ Πνεῦμα συνδημιουργεῖ μὲν Ἰϋῶ, καὶ τὴν κτίσιν καὶ τὴν ἀνάστασιν»¹¹. Ὁ Χρυσόστομος χαρακτηρίζει

6. De cor. milit. 3.

7. Μ. Βασίλειου, ἐνθ' ἄνωτ.

8. Κωνσταντίνου Δωο. Μουρατίδου, Σχέσις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, Ἀθῆναι 1965, σ. 49.

9. Χρυσόστομου, Εἰς τὴν ἀγίαν Πεντηκοστὴν, ὁμιλία α', Migne 'E. Π. 50, 459.

10. Εὐσέβιου, Βίος Κωνσταντίνου IV, 64.

11. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Λόγος μ' εἰς τὴν Πεντηκοστὴν, Migne 'E. Π. 36, 436.

ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΗ ΣΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ ΚΑΙ ΑΣΙΑ*

«Μάθετε καλά, σεβαστέ μου Πάτερ, ότι η δουλειά πουό κά-
νομε είναι για πολλούς ανθρώπους και δεν ξέρω, έως πότε θα
αντέξουμε, εάν μās αφήσετε μόνους για πολύ ακόμη.

Με πολύ σεβασμό
Κώστας».

Τα λόγια αυτά είναι από ένα πρόσφατο γράμμα πουό φέρ-
νει ήμερομηνία Ναϊρόμπι, Κένυα, 25 Μαΐου 1968. Το ύπογράφει
ένας, πουό έδω και δύο χρόνια άφησε την Έλλάδα για να πάη
κάτω στην Άφρική με σκοπό να βοηθήση στην όργάνωσι τής
Όρθοδόξου Έκκλησίας τής Κένυας, πουό αριθμεί σήμερα πάνω
από 30.000 ίθαγενείς χριστιανούς.

* Όμιλία μεταδοθείσα από Ραδιοφώνου την Κυριακήν, 2 Ίουνίου 1968,
έπ' ευκαιρία τής «Έβδομάδος Έξωτερικής Ίεραποστολής».

την Πεντηκοστήν ως «μητρόπολιν τών έορτών»¹². Ό αυτός ιερός
Πατήρ παρουσιάζει εύστόχως την ύπόθεσιν και τó νόημα τής έορτής
λέγων: «Ίδωμεν τίς ή ύπόθεσις τής παρούσης έορτής και τίνος ένε-
κεν αυτήν άγομεν. Ότι τó Πνεύμα προς ήμās ήλθε... Και γάρ ή φύ-
σις ή ήμετέρα πρό δέκα ήμερών (διά τής Αναλήψεως) εις τόν θρό-
νον ανέβη τόν βασιλικόν και τó Πνεύμα τó "Άγιον κατέβη σήμερον
προς την φύσιν την ήμετέραν· ανήνεγκεν ό Κύριος την άπαρχήν την
ήμετέραν και κατήνεγκε τó Πνεύμα τó "Άγιον... Σήμερον δι' αυ-
τού (τουό άγίου Πνεύματος) τά μύρια ήμίν από τών ουρανών
άγαθά χορηγεύ»¹³.

Οί λόγοι τών μεγάλων Πατέρων εις την Πεντηκοστήν ένεψύ-
χωσαν και την ύμνολογίαν τής έορτής. Έπιγραμματικώς είναι ό
ύμνος: «Πάντα χορηγεύ τó Πνεύμα τó "Άγιον· βρούει προφητείας,
ιερέας τελειοί, άγραμμάτους σοφίαν έδίδαξεν, άλιεΐς θεολόγους
άνέδειξεν, όλον συγκροτεΐ τόν θεσμόν τής Έκκλησίας»¹⁴.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητής τουό Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

12. Χρυσοστόμου, Εις την άγιάν Πεντηκοστήν, όμιλία β', Migne
Έ. Π. 50, 463.

13. Χρυσοστόμου, Εις την άγιάν Πεντηκοστήν, όμιλία α' και β',
Migne Έ. Π. 50, 454, 456 και 463.

14. Πεντηκοστάριον χαρμόσουνον, έκδ. Άποστολ. Διακονίας, Άθήναι
1959, σ. 200.

Ένα ξάφνιασμα δοκιμάζουν όσοι ἀκοῦν γιὰ πρώτη φορὰ κάτι τέτοιο, ὅτι δηλαδή σήμερα, στὸν εἰκοστὸ αἰῶνα, στὶς μέρες μας ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀσκεῖ ἱεραποστολή. Κι' ἀσφαλῶς τὸ ξάφνιασμα αὐτὸ θὰ γίνῃ ἀκόμη πιὸ μεγάλο, ὅταν πληροφορηθοῦν, ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Κένυα καὶ ἄλλα κράτη καὶ ἄλλοι λαοί, ξένοι καὶ μακρυνοί, πηγαίνουν τὴν Κυριακὴ στὴν ἐκκλησία γιὰ νὰ λατρεύσουν τὸν Θεό, ὅπως κι' ἐμεῖς, δηλαδή μὲ τὸν ὀρθόδοξο τρόπο. Δίπλα στὴν Κένυα εἶναι ἡ Οὐγκάντα, πιὸ πέρα ἡ Τανζανία. Καὶ στὶς δύο αὐτὲς χῶρες τῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς ἀνθεὶ σήμερα ἡ ὀρθόδοξη ἱεραποστολή. Πολλὲς φορές στὴν χώρα μας περπατῶντας στὸ δρόμο συναντοῦμε νεαροὺς Ἀφρικανούς, πού οἱ περισσότεροὶ ἔχουν ἔλθει γιὰ σπουδές. Φανταστήκατε ἄραγε, ὅτι πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶναι Ὁρθόδοξοι, ὅπως καὶ ἐμεῖς; Μερικοὶ μάλιστα σπουδάζουν Θεολογία, ὥστε ἐπιστρέφοντας στὴν πατρίδα τους νὰ γίνουν ἱερεῖς καὶ ἱεραπόστολοι.

Ἀλλὰ ἡ Ὁρθόδοξη ἱεραποστολή σήμερα δὲν περιορίζεται μόνο στὴν Ἀφρική. Ὄταν ἐδῶ καὶ μερικὰ χρόνια οἱ πρῶτοι Ἕλληνες στρατιῶτες ἔφθασαν στὴν Κορέα, σὰν μέλη τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐκστρατευτικοῦ Σώματος, μ' ἐκπληξί τους ἀντικρίζουν στὴν Σεούλ τὸν Ὁρθόδοξο ἱ. Ναὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἡ ἐκπληξί τους μάλιστα ἔγινε ἀκόμη μεγαλύτερη, ὅταν μαθαίνουν ὅτι ὁ Ναὸς αὐτὸς δὲν ἐχτίστηκε γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ μίαν ἑλληνικὴ κοινότητα, πρᾶγμα ὄχι τόσο σπάνιο μιὰ κι' Ἕλληνες συναντᾶ κανεὶς σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς, ἀλλὰ μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ θρησκευτικὰ τοὺς ντόπιους Κορεάτες. Ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Κορέα εἶναι ἡ Ἰαπωνία. Κι' ἐκεῖ ὑπάρχουν ὀρθόδοξοι, τόσο μάλιστα καλὰ ὠργανωμένοι, πού διατηροῦν ἱεροσπουδαστήριο, Σχολὴ ἱεραποστόλων καὶ πέντε ἱεραποστολικά κέντρα στὰ διάφορα μέρη τῆς χώρας. Τέλος στὴν πολὺ μακρυνὴ καὶ παγωμένη Ἀλάσκα ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία συγκεντρώνει στοὺς κόλπους τῆς τοὺς ἰθαγενεῖς πληθυσμοὺς πού ἀποτελοῦνται ἀπὸ Ἀλεούτους, Ἰνδιάνους καὶ Λάπωνες.

Μὰ ποῦ βρέθηκαν μὲ μᾶς, τόσοι πολλοὶ ὀρθόδοξοι, σὲ τόσα μέρη τῆς γῆς, χωρὶς οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ μᾶς νὰ τὸ ξέρουν; Ἡ ἀπάντησι δὲν εἶναι δύσκολη. Πρέπει ὅμως νὰ κάνουμε μιὰ ἐσωτερικὴ ἀναδρομὴ. Συνήθως ὅ,τι κρατοῦμε στὸ μυαλό μας ἀπὸ τὰ σχολικὰ χρόνια γιὰ τὴν ἱεραποστολή εἶναι ἡ δρᾶσι τοῦ μεγάλου Ἀποστόλου Παύλου, πού ἀφιέρωσε ὀλόκληρη τὴν ζωὴ του γιὰ νὰ διακηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιο σ' ὅλο τὸν τότε γνωστὸ κόσμον. Ἀλλὰ δίπλα στὸν Παῦλο καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὸν ὑπῆρξαν χιλιάδες ἄλλοι ἄνθρωποι, ἄγνωστοι οἱ περισσότεροι σὲ μᾶς, πού ἐργάστηκαν μὲ τὸν ἴδιο ἐξ ἴσου μεγάλο ζῆλο γιὰ

τὴν διάδοσι τοῦ Χριστιανισμοῦ. Πιὸ ὀρθὸ εἶναι νὰ ποῦμε ὅτι ὀλόκληρη ἢ ἀρχαία Ἐκκλησία ὑπῆρξε ἱεραποστολική.

Τὴν στάσι αὐτὴ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἀκολούθησε πιστὰ κατὰ τοὺς ἐπομένους αἰῶνες καὶ ἡ Βυζαντινὴ Ἐκκλησία. Ἐμπνευσμένοι μοναχοὶ καὶ λαϊκοὶ ξεκινοῦσαν ἀπὸ τὴν Μικρὰ Ἀσία καὶ τὴν Κωνσταντινούπολι γιὰ νὰ κηρύξουν σὲ ξένους λαοὺς τὸν Χριστό. Ἔτσι, πλῆθος λαῶν καὶ ἑκατομῦρια ἀνθρώπων τὸν προσκύνησαν. Ἀρμένιοι, Πέρσαι, Ἀβησσυνοί, Σέρβοι, Κροάτες, Βούλγαροι, Ρουμᾶνοι, Χάταροι, Βοημοί, Οὐγγροι, Ρῶσσοι προστέθηκαν στὴν Ἐκκλησία. Νὰ ὁμως πού ἡ μεγάλη αὐτὴ ἑλληνικὴ ἐκστρατεία τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησίας ἔμελλε κάποτε νὰ διακοπῆ. Οἱ Ἀραβες, οἱ δυτικοὶ σταυροφόροι καὶ τέλος οἱ Τοῦρκοι κατέστρεψαν τὴν αὐτοκρατορία. Ἡ Βυζαντινὴ Ἐκκλησία ἀνέκοψε τὴν δρᾶσι της καὶ περιορίστηκε στὸν σκληρὸ ἀγῶνα γιὰ τὴν συντήρησι τῆς πίστεως τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων.

Ἄν ὁμως τὰ διάφορα ἱστορικὰ περιστατικὰ ἐπιβάλλουν κάποτε σιγὴ σὲ ὠρισμένες περιοχὲς τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Ἐκκλησία στὸ σύνολό της, μὲ τὴν καθοδήγησι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐξακολουθεῖ ἀκαταπόνητα τὸ ἔργο τῆς ἱεραποστολῆς. Ἔτσι, σύντομα μετὰ τὴν πτώσι τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας τὴν σκυτάλη τῆς ἱεραποστολῆς παίρνει στὰ χέρια της ἓνα ἀνάστημα τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησίας, ἡ Ρωσσικὴ Ἐκκλησία. Καὶ ἐδῶ πάλι ψυχωμένοι μοναχοὶ καὶ λαϊκοὶ ξεκινᾶνε γιὰ νὰ κατακτήσουν ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ τὶς ἀχανεῖς ἐκτάσεις τῆς Σιβηρίας. Ἄλλοτε μὲ τὰ πόδια, ἄλλοτε μὲ τὰ σκί, ἄλλοτε μὲ σκυλιὰ καὶ ἔλκυθρα ἐκάλυπταν τὶς τεράστιες ἀποστάσεις ὥσπου νὰ ἔλθουν σὲ ἐπαφὴ μὲ τὶς διάφορες ἰθαγενεῖς φυλές. Ὁ παγωμένος Βορρᾶς ἔλυωνε κάτω ἀπὸ τὴν θερμὴ τῆς πίστεως καὶ οἱ σκληρὲς καρδιὲς μάλαξαν κάτω ἀπὸ τὴ δύναμι τοῦ κηρύγματος.

Στὴν δρᾶσι αὐτὴ τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας εὐρίσκεται ἡ ἀπάντησι στὸ ἐρώτημά μας. Οἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίες τῆς Ἀλάσκας, τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Κορέας εἶναι ἡ ἀπόδειξι τῆς ἱεραποστολικῆς δυνάμεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας, ἡ ὁποία δὲν περιορίστηκε μόνο νὰ ἐκχριστιανίση τοὺς πληθυσμοὺς πού εὐρίσκοντο μέσα στὰ σύνορά της, ἀλλὰ ξεχύθηκε καὶ ἔξω ἀπὸ αὐτά. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἡ ὑποδούλωσι τῆς πατρίδος μας στοὺς Τούρκους καὶ ἡ μακρόχρονη σκλαβιά μᾶς ἔκανε νὰ δίνουμε περισσότερη σημασία στὴν ἐργασία τῆς Ἐκκλησίας μέσα στὴν χώρα μας παρά ἔξω ἀπὸ αὐτή. Δὲν θᾶταν ἴσως παράτολμο νὰ πῆ κανεῖς, ὅτι στὴν συνείδησι τοῦ πιστοῦ λαοῦ τὸ καθῆκον τῆς ἐξωτερικῆς ἱεραποστολῆς εἶχε ὑποτονήσει, ἂν μὴ λη-

σμονηθῆ. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ ἀγνοιά μας γιὰ τὶς ἐπιτυχίες τῆς Ρωσσοικῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ἐπίσης καὶ γιὰ τὴν διάδοσι τῆς Ὁρθοδοξίας στὴν Ἀφρική, πού ἀρχισε τὸ 1930, χωρὶς τὴν ἐπέμβασι ὀρθοδόξων ἱεραποστόλων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πρωτοβουλία ἰθαγενῶν παραγόντων.

Ὅπως παλαιότερα ἡ Βυζαντινὴ ἱεραποστολὴ σταμάτησε κάτω ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν βαρβάρων, ἔτσι καὶ στὸν αἰῶνα μας ἡ ἱεραποστολὴ τῆς Ρωσσοικῆς Ἐκκλησίας διεκόπη, κάτω ἀπὸ τὰ κτυπήματα τῆς κομμουνιστικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1917.

Τὸ πρῶτο ἡμῖσι τοῦ 20οῦ αἰῶνος εἶναι ἴσως ἡ πιὸ σκοτεινὴ περίοδος τῆς ὀρθοδόξου ἱεραποστολῆς. Σιγὴ σὲ ὅλα τὰ μέτωπα.

Φαίνεται ὅμως ὅτι τοῦ Θεοῦ ἡ σιγὴ αὐτὴ δὲν ἀρέσει. Καὶ δὲν ἀρέσει, γιὰτὶ δὲν εἶναι σύμφωνη μὲ τὸ Σχέδιό Του νὰ πληροφορηθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ὅτι ἀπὸ τότε πού κατέβηκε στὴ γῆ ὁ Χριστός, ἡ σωτηρία πού ποθοῦν βρίσκεται πιά πολὺ κοντὰ στὸν καθένα ἀπὸ μᾶς. Γι' αὐτὸ καθὼς φαίνεται πῆρε ὁ Θεὸς τὴν σκυτάλη τῆς ἱεραποστολῆς ἀπὸ τὰ χέρια τῆς μαρτυρικῆς Ρωσσοικῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἔδωσε καὶ πάλι στὴν Ἑλλάδα.

Πράγματι στὴν πατρίδα μας ἐδῶ καὶ μερικὰ χρόνια κἀτι καινούργιο συμβαίνει. Ἡ παλῆὰ νοοτροπία ὅτι πρέπει πρῶτα νὰ κάνουμε τοὺς δικούς μας καλοὺς χριστιανούς καὶ μετὰ νὰ ἐνδιαφεροῦμε γιὰ τοὺς ἄλλους, ἀρχίζει νὰ ὑποχωρῆ. Καὶ πολὺ σωστά. Γιαυτὸ ὅταν τὸ καθῆκον γιὰ τοὺς δικούς μας φτάνη μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἀρνηθῆ τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς ἄλλους, τότε ἔχουμε στὴν πράξι καταργῆσει τὸν Χριστιανισμό, μεταβάλλοντάς τον σὲ μιὰ θρησκεία Ἰουδαϊκοῦ τύπου. Ἄν ὁ Παῦλος σκεφτόταν μὲ τὸν ἴδιο λανθασμένο τρόπο καὶ ἐπέμενε νὰ κἀνη πρῶτα τοὺς Ἰουδαίους συμπατριῶτες του χριστιανούς καὶ μετὰ νὰ κηρύξη στὰ ἔθνη, τότε ἐμεῖς δὲν θὰ εἴχαμε ἀκόμη καὶ σήμερα γνωρίσει τὸν Χριστιανισμό. Προφασιζόμενοι τὶς ἀνάγκες τῆς Ἐκκλησίας μας γιὰ νὰ μὴ κάνουμε ἱεραποστολή, εἶναι σὰν νὰ διαγράφουμε τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἀπὸ παιδιὰ τοῦ Θεοῦ. Ἡ παλῆὰ νοοτροπία μπάζει ἀθέλητα στὸν Χριστιανισμό ἕνα γεωγραφικὸ κριτήριον πού εἶναι πέρα γιὰ πέρα ξένο πρὸς τὸν παγκόσμιον χαρακτήρα του. Ἀντίθετα, ἂν ἐμεῖς ἀφήσουμε γιὰ λίγο τὸν ἑαυτό μας νὰ φροντίζη τοὺς ἄλλους, τότε χωρὶς καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ τὸ καταλάβουμε θὰ βγοῦμε περισσότερο βοηθημένοι καὶ ξανανειωμένοι.

Τὶς ἀντιλήψεις αὐτὲς μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ τὶς κάνουν σήμερα δικές τους ὀλοένα καὶ περισσότεροι ἄνθρωποι. Ἡ ἀρχὴ ἔγινε πρὸ δέκα περίπου ἐτῶν, ὅταν ἰδρύθηκε στὴν Ἀθῆνα ἕνα

Ιεραποστολικὸ Κέντρο μὲ τὸ ὄνομα «Πορευθέντες», ποὺ εἶναι παρμένο ἀπὸ τὴν Ιεραποστολικὴ ἐντολὴ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς μαθητὰς Του· «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη». Λίγα χρόνια ἀργότερα στὴν Θεσσαλονικὴ ἰδρύθη ὁ Ιεραποστολικὸς Σύλλογος «Οἱ Φίλοι τῆς Οὐγκάντας». Σιγά - σιγά καὶ ἄλλοι Ιεραποστολικοὶ σύλλογοι ἤρχισαν νὰ ἰδρύνονται. Τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν Ιεραποστολὴ ὀλοένα καὶ μεγάλωνε. Ξέχωρη θέσι στους φίλους καὶ ὑποστηρικτὰς τῆς Ιεραποστολῆς κατέχει τὸ Ἴδρυμα τῆς Παναγίας τῆς Τήνου ποὺ ἀπὸ χρόρια τῶρα ἐπιχορηγεῖ οἰκονομικὰ τὴν Ιεραποστολὴ μὲ τὸ ποσὸ τῶν 200.000 δρχ. κατ' ἔτος.

Ἡ Ἐκκλησία μας μὲ πολὺ στοργὴ καὶ ἀγάπη παρηκολούθησε τὸ ἀνθισμα τοῦ Ιεραποστολικοῦ ἐνδιαφέροντος στὴ χώρα μας ἀπὸ τὰ πρῶτα του βήματα. Σχεδὸν ὅλοι οἱ Ἱεράρχαι ἔχουν κατὰ καιροὺς μὲ τὰ πλέον εὐνοϊκὰ λόγια ἐκφρασθῆ γιὰ τὴν Ιεραποστολὴ. Πολλοὶ μάλιστα ἀπὸ αὐτοὺς ἐνισχύουν ὄχι μόνον μὲ τὴν πνευματικὴ τους συμπαράστασι, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ὑλικὴ συνδρομὴ τους, εἴτε στέλνοντας χρήματα καὶ εἶδη στὶς χώρες τῆς Ιεραποστολῆς, εἴτε δίνοντας ὑποτροφίες σὲ Ἀφρικανοὺς γιὰ νὰ σπουδάσουν στὸν τόπο μας. Τέλος, ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος υἱοθέτησε κατὰ τὸν πλέον ἐπίσημο τρόπο τὴν Ιεραποστολὴ, δημιουργώντας ἀπὸ πέρυσι στὴν Ἀποστολικὴ Διακονία ἕνα εἰδικὸ Γραφεῖο, μὲ σκοπὸ νὰ συντονίσῃ τὸ Ιεραποστολικὸ δυναμικὸ τῆς χώρας μας καὶ νὰ προωθήσῃ τὸ ἔργο της.

Παράλληλα ὁμοιως μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ἴδρυσε καὶ ἡ Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀμερικῆς ἕνα Ιεραποστολικὸ Ὄργανισμὸν, τὴν προεδρεῖα τοῦ ὁποῖου ἀνέθεσε σ' ἕνα Ἐπίσκοπο. Τέλος τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ἀναγνωρίζοντας τὴν σημασίαν τῆς Ιεραποστολῆς, ἐνέκρινε πίστωσι 200.000 δρχ. γιὰ τὴν δημιουργίαν μιᾶς Ιεραποστολικῆς βιβλιοθήκης, μὲ σκοπὸ τὴν σπουδὴ τῶν πολλῶν προβλημάτων ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ σὲ ξένους λαοὺς.

Τὸ ἀπόσπασμα τοῦ γράμματός ποὺ ἀναφέραμε στὴν ἀρχὴ μᾶς μιλάει γιὰ τὴν ἔλλειψιν ἀνθρώπων. Πόσο κοντὰ, ἀλήθεια, βρίσκεται στὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, ὅταν μιλώντας ἀλληγορικὰ γιὰ τὴν Ιεραποστολὴ ἔλεγε : «Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἔργαται ὀλίγοι· δεθήητε οὖν τοῦ Κυρίου τοῦ θερισμοῦ ὅπως ἐκβάλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ».

Ὅπως καὶ τότε, ἔτσι καὶ τῶρα γιὰ τὴν ὀρθόδοξον Ιεραποστολὴν χρειάζονται ἄνθρωποι. Ἀνθρωποὶ ποὺ θὰ κηρύξουν, ἄνθρωποι ποὺ θὰ κατηχήσουν, ἄνθρωποι ποὺ θὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὴν νεολαίαν, ἄνθρωποι γιὰ τὸ χτίσιμο τῶν Ἐκκλησιῶν,

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ ΣΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

Μ. Αὐτὸς μὲν λοιπὸν, μὲ τέτοια φρονήματα καὶ μὲ τέτοια εὐσέβεια μᾶς κινεῖ τὸν πόλεμο. Γιατὶ σὰν τίποτες ἄλλο δὲν πρέπει νὰ τὸ θεωρήσωμε αὐτό, παρὰ σὰν βαρβαρικήν ἐπιδρομή· πού δὲν ἐρειπώνει τειχόκαστρα καὶ πόλεις καὶ σπίτια, οὔτε κάτι ἀπὸ τὰ μικρὰ καὶ ἀπὸ τὰ χεροκάμωτα, πού καὶ πάλιν ξαναγίνονται, ἀλλὰ πού σβαρνίζει τὶς ἴδιες τὶς ψυχές. Εἰσβάλλει δὲ μαζί του καὶ στρατὸς ἀντάξιός του, οἱ κακοὶ προϊστάμενοι τῶν Ἐκκλησιῶν¹, οἱ θλιβεροὶ ἐξουσιαστὲς τῶν ἐπαρχιῶν πού διοικοῦν. Οἱ ὁποῖοι, τὸ μὲν ἓνα μέρος τῶν Ἐκκλησιῶν ἔχοντας ἤδη ὑπὸ τὴν ἐπιρροή τους, πολεμώντας δὲ ἐναντίον τοῦ ἄλλου, κί' ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος μὲ πλούσιες ἐλπίδες, ἀπὸ τὴν συμπάθεια καὶ τὴ βοήθεια τοῦ βασιλεῖ — πού ἡ μὲν πρώτη ἦταν φανερὴ καὶ μὲ τὴ δεύτερη μᾶς ἐφοβέριζαν — κατέφθασαν μὲ τὴν πρόθεση ν' ἀναστατώσουν καὶ τὴν ἐπαρχία μας, σὲ τίποτες ἄλλο μὴ στηρίζοντας τόσο πολὺ τὴν ἀποκοτιά τους, ὅσο στὴν μικροψυχίαν αὐτὴν πού προαναφέραμε, καὶ στὴν ἔλλειψη πείρας ἐκείνου πού ἦτανε τότε προκαθήμενός μας, καὶ στὶς φιλονεικίαι ἀναμεταξύ μας.

ΜΑ. Ὁ μὲν λοιπὸν ἀγώνας ἦτανε δύσκολος· ἡ δὲ προθυμία τοῦ περισσότερου λαοῦ συγκινητική, ἡ παράταξή μας ὅμως ἀδύνατη, ἐπεὶδὴ δὲν εἶχε τὸν ἀνθρωπο τὸν ἱκανὸ γιὰ νὰ πρωταγωνιστήσῃ, καὶ τὸν ἐπιδέξιον ὑπερασπιστὴ στὴ δύναμη τοῦ λόγου καὶ τοῦ νοῦ.

---

1. Οἱ κακοὶ προϊστάμενοι τῶν Ἐκκλησιῶν («Οἱ μικροὶ τετράρχαι»).

Τετράρχαι πρωτονομάστηκαν ἀπὸ τὸν Αὐγουστον οἱ τέσσερες γυιοὶ τοῦ Ἡρώδη, πρὸς πούς ὁποίους ἐμοίρασε τὴν πατρικὴ κληρονομία. Ἐδῶ δέ, κατὰ μεταφορὰν, ἀποκαλεῖ τοὺς Ἐπισκόπους.

γιὰ τὶς μεταφράσεις ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, γιὰ τὴν ἐπάνδρωσι τῶν σχολείων, γιὰ τὴν ἰατρικὴ περίθαλψι, γιὰ τὴν κοινωνικὴ ἐπιμόρφωσι τῶν ἰθαγενῶν, γιὰ τὴν συντήρησι τῶν ἱεραποστολικῶν Σταθμῶν. Ἀνθρωποὶ πού πρῶτα ἀπὸ ὅλα καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα θὰ καίῃ ἡ καρδιά τους, ὅπως καὶ στοὺς ἀποστολικούς χρόνους, γιὰ τὴν διάδοσι τῆς ὀρθοδόξου μας πίστεως.

Ὅσοι νοιώθουν τὸν ζῆλον αὐτὸ ἃς τὸ ξέρουν, ἡ Ἀφρικὴ τοὺς περιμένει.

Τί ἔκαμε λοιπὸν ἡ γενναία καὶ μεγαλόπνοη ἐκείνη ψυχὴ, καὶ πραγματικὰ φιλόχριστη; Δὲν ἐχρειάσθηκε οὔτε καὶ πολλὰ λόγια γιὰ νὰ μᾶς συμπαρασταθῆ καὶ γιὰ νὰ μᾶς βοηθήσῃ στὸν πόλεμο, γιατί τὴν ἴδια στιγμή πού μᾶς εἶδε νὰ πᾶμε σὰν ἀποσταλμένοι, τὴν ἴδια κι' ἐνικήθηκεν ἀπὸ τὴν μεσιτεία μας· γιατί κοινὸς ἦτανε καὶ στοὺς δυὸ μας ὁ ἀγῶνας καὶ μᾶς ἐπίστευαν σὰν τοὺς ἰκανώτερους στὴ συζήτηση. Καὶ ξεχωρίζοντας ἄριστα καὶ φιλοσοφώτατα στὴ συνείδησή του μὲ τὴν πνευματικὴ του νόηση, πὼς σ' ἄλλους ταιριάζουν οἱ μικροψυχίες, καὶ πὼς ἂν ἐπρόκειτο κάτι τόσο φοβερὸ νὰ πάθωμε δὲν εἶναι περίσταση γιὰ ἀνάπαυση· καὶ πὼς ἄλλος εἶναι ὁ καιρὸς τῆς ὑπομονῆς, ἡ περίσταση δηλαδὴ τῆς ἀνάγκης, ξεσηκώνεται παρευθὺς μαζί μας ἀπὸ τὸν Πόντο, κι' ἐφάνέρωσε ζῆλο καὶ προθυμία μεγάλη γιὰ τὴν ἀλήθεια πού κινδύνευε, καὶ γίνηκε θεληματικὰ του σύμμαχος μας, κι' ἔτρεξε νὰ προσφέρῃ τὸν ἑαυτό του στὴν Ἐκκλησία.

MB. Μήπως τυχὸν ὅμως ἐφάνέρωσε μὲν τέτοια προθυμία², ἀγωνίσθηκε ὅμως λιγώτερο πρόθυμα· ἢ ἀγωνίσθηκε μὲ ἀνδρική, ὄχι ὅμως μὲ σύνεση; Ἡ μὲ στόχαση μὲν καὶ μὲ φρόνηση, χωρὶς ὅμως νὰ διατρέχῃ κίνδυνο; Ἡ τᾶκαμε μὲν ὅλ' αὐτὰ, μὲ τρόπο τέλειο καὶ παραπάνω ἀπὸ κάθε συζήτηση, τοῦ εἶχεν ὅμως ἀπομείνει μέσα κάποιο ἀπομεινᾶρι μικροψυχιάς; Ὅχι, καθόλου! Ἄλλὰ ταυτόχρονα συνθηκολογεῖ, κάνει συσκέψεις, κι' ἐτοιμάζεται γιὰ μάχη γιὰ κάθε ζήτημα· παραμερίζει τὰ ἐμπόδια καὶ τὰ προσκόμματα πού παρουσιάζονται· καὶ σ' ὅσα θαρρεύοντας ἐκείνοι ξεστράτεψαν ἐναντίον μας, τὸ μὲν ἓνα τὸ παίρνει μὲ τὸ μέρος του, τὸ ἄλλο τὸ κυριεύει, καὶ τ' ἄλλο τ' ἀποκρούει. Σ' ἄλλους μὲν γίνεται τειχόκαστρο γερὸ καὶ χαράκωμα· γι' ἄλλους δὲ πετροκόπο τσεκούρι· ἢ φωτιά σὲ ξεράγκαθα (αὐτὸ πού τὸ λέει καὶ ἡ θεία Γραφή)· φωτιά δηλαδὴ πού εὐκολὰ ἀφανίζει αὐτοὺς πού μοιάζουν τὰ φρύγανα καὶ εἶναι ὕβριστὲς τῆς θεότητος. Ἄν δέ, κατὰ κάποιο τρόπο, συναγωνίσθηκε κι' ὁ Βαρνάβας³ μαζί του, πού τᾶλεγε καὶ τᾶγραφε αὐτὰ στὸν Παῦλο, στὸν

2. (Ἄρ' οὖν προθυμήθη...).

² Ὡραῖο δεῖγμα κλιμακωτοῦ λόγου, κατὰ μίμηση τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ρητόρων καὶ μάλιστα τοῦ Δημοσθένη.

3. Καὶ ὁ Βαρνάβας πού τᾶλεγε καὶ τᾶγραφε (ἘΒαρνάβας ὁ λέγων).

Βαρνάβα ὀνομάζει τὸν ἑαυτό του καὶ ἀναφέρεται στὴ συναποστολὴ ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Βαρνάβα στὴν Ἀντιόχεια, πού διηγοῦνται αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (ιε', 22 - 30).

Παῦλο πρέπει νὰ τὸ χρωσῶ, γιατί αὐτὸς τὸν διάλεξε καὶ τὸν πῆρε συνεργό του στὸν ἀγῶνα.

ΜΓ. Κι' ἔτσι, αὐτοὶ μὲν ἔφυγαν ἄπρακτοι καὶ ἄθλιοι καὶ μὲ τρόπον ἄθλιο, γιὰ πρώτη φορά τότε ντροπιασμένοι καὶ νικημένοι, κι' ἀφοῦ ἔμαθαν νὰ μὴν καταφρονοῦν εὐκολα τοὺς Καπιταδόκες· ἂν καὶ συνήθειό τους εἶναι νὰ καταφρονοῦν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ δὲν ἔχουν τίποτα τόσο ξεχωριστό, ὅσο τὴν ἀρράγιστη πίστη τους, καὶ τὴν ἀγνή τους ἀφοσίωση πρὸς τὴν ἀγία Τριάδα, ποὺ τοὺς χαρίζει καὶ τὴν ἐνότητά τους καὶ τὴν δύναμή της, ποὺ βοηθοῦν ποὺ ἐπικαλοῦνται τὴν βοήθειά τους· μᾶλλον δὲ βοηθοῦν σ' ἄλλα, ποὺ εἶναι καὶ ἀνώτερα καὶ μεγαλύτερα. Αὐτὸς δὲ δεύτερη προσπάθεια κι' ἀπασχόλησή του ἔκαμε νὰ περιποιοῖται τὸν Προκαθήμενο, νὰ διαλύνη τὶς ὑποψίες του, καὶ νὰ πείθῃ τοὺς πάντες, πῶς αὐτὰ μὲν ποὺ τὸν βαρυκάρδισαν ἦτανε μιὰ δοκιμασία καὶ μιὰ πάλη τοῦ Σατανᾶ, ποὺ βασκαίνει κάθε ὁμόνοια πρὸς τὸ καλό· αὐτὸς δὲ ξέρει καλὰ τοὺς νόμους τῆς ὑπακοῆς καὶ τῆς πνευματικῆς εὐταξίας. Καὶ γι' αὐτὸ κι' ἔτρεξε νὰ δώσῃ τὸ «παρών», κι' ἐδίδασκε, καὶ ἦτανε πειθαρχικός καὶ νουθετοῦσε. Καὶ ἦτανε τὰ πάντα γι' αὐτόν, σύμβουλος του ἀγαθός, παραστάτης του ἱκανός, ἐξηγητὴς τῶν θείων Γραφῶν, καθηγητὴς σ' ὅτι, ἔπρεπε νὰ γίνῃ, ραβδί του στὰ γηρατιά του, στήριγμά του στὴν πίστη, ὁ πιστότερος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τὸν παραστέκουν μέσα στὸ ἱερὸ βῆμα, καὶ ὁ ἀποτελεσματικώτερος στὶς ἐξωτερικὲς χρεῖες. Καὶ μ' ἓνα λόγο τόσο πλούσιος στὴν ἀγάπη του, ὅσο τὸν ἐνόμιζαν ἐχθρὸ προτιήτερα.

ΜΔ. Ἀπ' αὐτὰ περιῆλθε στὰ χέρια του καὶ ἡ ἐξουσία τῆς Ἐκκλησίας, ἂν καὶ ἦτανε δεύτερος στὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱεράρχηση· γιατί δίνοντας τὴν ἀγάπη του, ἔπαιρνε σὰν ἀντάλλαγμα τὴν ἐξουσία. Κι' ἐβασίλευσε μιὰ θαυμαστὴ συμφωνία κι' ἀνακάταμα τῆς δύναμης. Ὁ μὲν ἓνας ἐκυβερνοῦσε τὸν λαό· ὁ ἄλλος δὲ αὐτόν ποὺ κυβερνοῦσε· καὶ ἦτανε σὰν ἓνας θηριοδαμαστής, ποὺ μὲ τὴν τέχνη του ἡμερώνει τὸν ἐξουσιαστή του. Ἐπειδὴ εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ χειραγώγηση· γιατί καὶ πρόσφατα εἶχε ἀναλάβει τὴν ἐξουσία· κι' ἀνάπνεε ἀκόμη κάτι ἀπὸ τὶς συνήθειες καὶ τὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ κόσμου, δὲν εἶχε δὲ ἀποκτήσει ἀκόμη ἄρτια κατάρτιση στὰ πνευματικὰ ζητήματα, ἐνῶ ἔβραζεν ὀλόγυρά του ἡ τρικυμία κι' ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ποὺ κατεδίωκαν τὴν Ἐκκλησία του, καὶ τὸν ἀρχηγόν της καὶ αὐτόν ποὺ τὸν ὑποστήριζε. Γι' αὐτὸ καὶ ἦτανε εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν συμμαχία, κι' ἐπίστευε πῶς αὐτὸς ἐκυβερνοῦσε, ἐνῶ ἐκεῖνος ἀσκοῦσε τὴν διοίκηση.

(Συνεχίζεται)

Ἀπόδοση ΘΕΟΔΟΣΗ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

134. Πῶς πρέπει νὰ γίνεται ἡ ἀποξήρασις τοῦ ἁγίου ἄρτου τῆς Μεγάλης Πέμπτης; Δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχη ἓνα εἰδικὸν σκεῦος καὶ μία εἰδικὴ ἀκολουθία, ὥστε τὸ ἔργον νὰ γίνεται μὲ ἱεροπρέπειαν; (Ἐρώτησις Αἰδεσμοῦ Γ. Παναγιώτου).

Γιὰ τὴν ἀποξήρασι τοῦ ἁγίου ἄρτου, ποῦ διατηρεῖται γιὰ τὰς ἐκτάκτους ἀνάγκας τῆς Ἐκκλησίας, δὲν προβλέπεται καμμία ἰδιαιτέρα ἱεροτελεστία. Τὰ μόνα τελετουργικὰ στοιχεῖα ποῦ τηροῦνται ἐκ παραδόσεως εἶναι τὸ νὰ φέρῃ ὁ ἱερεὺς πλήρη τὴν ἱερατικὴν του στολήν, τὸ ἄπλωμα τοῦ ἀντιμίνσιου, ἢ θυμιάσις τῆς ἁγίας τραπέζης, τὰ προσκυνήματα καὶ ὁ μελισμὸς τοῦ ἁγίου ἄρτου μὲ τὴν ἁγία λόγχην. Εἰδικῶς δὲ γιὰ τὴν ἀποξήρασις χρησιμοποιεῖται ἓνα κοινὸ ἢ προχείρου κατασκευῆς πύραυνο. Τὴν σχετικὴν παράδοσι περιγράφει ἡ Ἱερὰ Ἀνθολογία τοῦ ἱεροδιδασκάλου Δανιὴλ Γεωργοπούλου (ἐκδοσις 5ῃ, ἐν Ἀθήναις 1898, σελ. 100), γιὰ τὴν ὁποία καὶ ἄλλοτε μιλήσαμε. Παραθέτω τὴν σχετικὴν λεπτομερῆ διάταξι : «Μετὰ δὲ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας ἀπλώνει τὸ ἀντιμίνσιον (ὁ ἱερεὺς) εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν καὶ ἐκβαλὼν ἀπὸ τὸ ἄρτοφόριον (τὸν ἅγιον ἄρτον) τὸν βάλλει εἰς τὸ δισκάριον καὶ θυμιάσας κύκλω καὶ προσκυνήσας εὐλαβῶς τὸν μελίζει μὲ τὴν ἁγίαν λόγχην εἰς μερίδια μικρὰ μετ' εὐλαβείας καὶ φόβου· μετὰ δὲ ταῦτα βάλλει ἐκ δεξιῶν τῆς ἁγίας τραπέζης σκαμνίον καὶ ἐν αὐτῷ πλίνθον ἢ λίθον καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸ σκεῦος πήλινον ἢ χαλκοῦν ἢ σιδηροῦν καθαρὸν μὲ κάρβουνα ἀναμμένα καὶ προσκυνήσας εὐλαβῶς λαμβάνει τὸν ἅγιον δίσκον, ὅστις νὰ μὴ εἶναι ἀπὸ κασσίτερον, μὲ μεγάλην προσοχὴν καὶ τὸν βάλλει ἐπάνω εἰς τὸ σκεῦος, ἐν ᾧ εἶναι τὰ κάρβουνα, προσέχων καλῶς διὰ τὴν ξηρανθῶσιν αἱ μερίδες κατὰ μικρὸν, γυρίζων αὐτὰς μὲ τὴν ἁγίαν λόγχην, καὶ νὰ μὴ παρακαῶσιν, ἀφοῦ δὲ καλῶς θερμανθῇ τὸ δισκάριον τὸ κατεβάξει καὶ τὸ βάλλει ἐπάνω εἰς τὸ ἅγιον ἀντιμίνσιον ἢ εἰς τὰ καλύμματα, προσέχων μὴ παραξεσταθῇ καὶ καῶσιν· ὅταν δὲ αἱ μερίδες ψυχρανθῶσι, βάλλει τὸν δίσκον ἐκ δευτέρου εἰς τὸ πῦρ, καὶ οὕτω ποιήσας πολλάκις ἕως δὲ ξηρανθῶσι καλῶς, τότε τὰς βάλλει εἰς τὸ ἄρτοφόριον καὶ τὸ βάλλει εἰς τὸν τόπον του προσκυνήσας εὐλαβῶς καὶ διπλώνει τὸ ἀντιμίνσιον». Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς ἀποξήρανσεως παρουσιάζεται ἀπὸ κάπως ἀπρηχαιωμένος. Ὁ ἱερεὺς, τοῦ ὁποίου ὁ ναὸς διαθέτει σύγχρονα ἠλεκτρικὰ μέσα, μπορεῖ ἀσφαλῶς νὰ τὰ χρησιμοποιή-

ση και στην περίπτωση αυτή ή κατά την κρίσι του να τελειοποιηθή-
ση τὰ παραδεδομένα. Γνωρίζω δὲ εὐλαβεστάτους ἱερεῖς ποὺ τὰ
ἔχουν ἤδη ἐφαρμόσει.

Ἐκεῖ ποὺ πρέπει νὰ στρέφεται ἡ προσοχή τῶν ἱερέων μας
εἶναι στὸ νὰ γίνεται πλήρως ἡ ἀποξήρανσις και εἰ δυνατόν αὐθη-
μερόν ἢ τὴν ἐπομένη, τὸ πολὺ, ἡμέρα, γιὰ νὰ ἀποφεύγεται ἡ
τυχὸν ἀλλοίωσις τοῦ ἁγίου ἄρτου και γιὰ νὰ εἶναι εὐκολώτερος
ὁ μελισμός του. Περιττὸ νὰ ἐπαναλάβωμε ὅτι ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ
γίνωνται με μεγίστη εὐλάβεια και ἄπειρο προσοχή. Ἡ ὑπαρξίς
ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας δὲν εἶναι ἀπαραίτητη και γιατί δὲν μαρτυ-
ρεῖται ἀπὸ τὴν παράδοσι, και γιατί ἀναπληρώνεται ἀπὸ τὴν κατ'
ἰδίαν κατὰ τὴν ὥρα ἐκείνη σύντομο δέησι τοῦ ἱερέως, ποὺ ἐκτε-
λῶντας τὸ φρικτὸ αὐτὸ ἔργο ἀσφαλῶς θὰ εὐρίσκειται σὲ κατάστασι
αὐτοσυγκεντρώσεως και νοερᾶς προσευχῆς.

135. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Θεοφανείων,
ὅταν τύχη βάπτισις νηπίου εὐλογεῖται τὸ
ὔδωρ, ἐφ' ὅσον κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην
ἀνεγνώσθη ὁ μέγας ἁγιασμός και εἶναι εὐ-
λογημένα τὰ ὕδατα; (Ἐρώτησις Αἰδεσιμ. Β. Κω-
στοπούλου).

Ὅπως γράψαμε και στὴν ἀπάντησι στὴν ὑπ' ἀριθμ. 125
ἐρώτησι, ὁ μέγας ἁγιασμός, ποὺ γίνεται κατὰ τὴν παραμονὴ και
κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἐορτῆς τῶν Φώτων, τελεῖται εἰς ἀνάμνησιν
τοῦ βαπτίσματος τοῦ Κυρίου και εἶναι ἀκριβῶς ἡ εὐλογία τοῦ
ὔδατος τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀντλοῦσαν οἱ πι-
στοὶ και ὕστερα ἐβαπτίζοντο σ' αὐτὸ οἱ κατηχούμενοι. Ἐπομένως
ἡ βάπτισις στὸ ὔδωρ αὐτὸ και ἱστορικῶς και θεωρητικῶς εἶναι
δικαιωμένη. Καὶ σήμερα και παλαιότερα κατ' ἄγραφο παράδοσι
σὲ πολλὰ μέρη, ὅταν τελῆται βάπτισμα κατὰ τὴν ἡμέρα τῶν Θεο-
φανείων δὲν γίνεται ἰδιαιτέρα καθαγίασις τοῦ ὔδατος, ἀλλὰ ρί-
πτεται στὸ ὔδωρ τῆς κολυμβήθρας μέγας ἁγιασμός και συνεχί-
ζεται ἡ ἀκολουθία ἀπὸ τὴν εὐλογία τοῦ ἐποριστικοῦ ἐλαίου. Στὴν
περίπτωσι αὐτὴ θὰ πρέπει νὰ παραλειφθοῦν ἀπὸ τὴν ὅλη ἀκολου-
θία τὰ πέντε ἢ ἕξ αἰτήματα τῶν εἰρηνικῶν, ποὺ ἀναφέρονται στὸν
καθαγιασμό τοῦ ὔδατος («Ἵπὲρ τοῦ ἁγιασθῆναι...») μέχρι τοῦ
«Ἵπὲρ τοῦ ἀναδειχθῆναι...» ἢ και τοῦ «Ἵπὲρ τοῦ ἄξιον γενέ-
σθαι...») και ἡ καθαγιαστικὴ εὐχὴ τοῦ ὔδατος («Μέγας εἰ Κύριε...»
μέχρι «τοῖς ἀπογεγραμμένοις ἐν οὐρανῷ ἐν σοὶ τῷ Θεῷ... Ἀμήν»).

Ἀπαραιτήτως ὅμως, πρέπει νὰ τὸ τονίσωμε, ὅτι πρέπει νὰ
χρησιμοποιηθῇ μέγας ἁγιασμός, γιατί δὲν εἶναι ἐπιτρεπτὸ ἢ
βάπτισι νὰ γίνῃ σὲ κοινὸ ὔδωρ. Οἱ γενικὲς και ποιητικὲς ἐκφρά-

Ἡ Ἐκκλησία ἐναντι τοῦ κόσμου

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ

Ὁ Ἀνθρωπισμός, σάν στοιχεῖο τοῦ δυτικοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, προήλθε ἀπὸ τὸ Βυζάντιο, τὸν χῶρο τῆς Ὀρθοδοξίας. Προϊὸν μιᾶς βαθεῖας πνευματικῆς κρίσεως, πού σημειώθηκε στοὺς κόλπους τῆς Βυζαντινῆς θεολογίας καὶ φιλοσοφίας ἰδίως κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνες πρὶν ἀπὸ τὴν Ἄλωση, ὅπως ρίζωσε καὶ διαμορφώθηκε στὴ Δύση, ἔχει σάν κίνητρό του ἓνα παγανιστικὸ ὀρθολογισμό, πού ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὴ μυστικο-ἀσκητικὴ οὐσία τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ σκοπεῖ τὴν αἰσθητικὰ καὶ λογικὰ κατωχυρωμένη κατάφαση στὶς ἐγκόσμιες ἀξίες, στὶς ὁποῖες περιλαμβάνει καὶ ἀφομοιώνει τὴ θρησκεία καὶ τὴν ἠθική.

Στὸ Βυζάντιο, ὅταν δημιουργήθηκε τὸ ρεῦμα, πού κατέληξε στὸν θύραθεν Ἀνθρωπισμό, φωτεινὴ θεολόγοι ἀποδύθηκαν στὴν προσπάθεια νὰ διαφυλάξουν καὶ νὰ ὑπογραμμίσουν τὴν ἀντίθεση ἀνάμεσα σ' αὐτὸ τὸ ρεῦμα καὶ στὴν ἀνθρωπιστικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας. Ἐνας ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀξιολόγους αὐτοὺς ἄνδρες στάθηκε ὁ Νικόλαος Καβάσιλας. Ἐξέφρασε στὶς συγγραφές του μὲ νηφάλιο πνεῦμα, χωρὶς ἀκρότητες, ὅ,τι θὰ μπορούσε νὰ χαρακτηρισθῆ σάν ἀπάντηση τῆς Ὀρθοδοξίας στοὺς καινούργιους προσανατολισμούς.

Ὁ ὀρθόδοξος Ἀνθρωπισμὸς μπορεῖ νὰ κυτταχθῆ ἀπὸ δύο κύριες πλευρές: τὴν ἱστορικὴ καὶ τὴ βιβλική. Ἡ ἱστορικὴ εἶναι ὅ,τι ἀφορᾷ τὶς θεολογικὲς ζυμώσεις πού ὠδήγησαν στὴν ἀποκρυστάλλωση τῆς στάσεως τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι στὶς ἐγκόσμιες πνευματικο-αἰσθητικὲς ἀξίες, καθὼς καὶ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴ σχετικὴ πράξη τῆς Ἐκκλησίας, λειτουργικὴ καὶ κοινωνικὴ. Ἡ βιβλικὴ εἶναι ἡ κάλυψη τῆς δογματικῆς Ἀνθρωπολογίας ἀπὸ

σεις «Σήμερον τῶν ὑδάτων ἀγιάζεται ἡ φύσις...» κλπ., δὲν σημαίνουν ὅτι ὅλα τὰ ὕδατα κατὰ τὴν ἡμέρα τῶν Φώτων καθαγιάζονται καὶ ἔχουν τὴν δύναμι καὶ τὴν χάρι τοῦ μεγάλου ἀγιασμοῦ. Αὐτὲς ἀναφέρονται στὸν κατὰ τὸ βάπτισμα τοῦ Κυρίου ἐξαγιασμὸ τῆς φύσεως τοῦ ὕδατος, ὅπως ἡ ἐπὶ τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ σταύρωσις του χαρακτηρίζεται ὡς ἀγιάζουσα τὴν φύσι τῶν ξύλων καὶ ἡ ἐνανθρώπησις του ὡς ἐξαγιαζουσα τὴν φύσι τῶν ἀνθρώπων. Διαφορετικὰ δὲν θὰ ὑπῆρχε ἀνάγκη καὶ τῆς τελέσεως καὶ μεταλήψεως τοῦ μεγάλου ἀγιασμοῦ, ἀφ' ὅσον ὅλα τὰ ὕδατα θὰ ἦσαν ἅγια.

τῆ Χριστολογία, ἔντονο γνώρισμα τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησιαστικῆς σκέψεως, προερχόμενο ἀπὸ μία ἀνοιχτόφθαλμη διείδυση καὶ στήριξη στὸ πνεῦμα τῆς Γραφῆς.

Ἀπὸ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες, βλέπουμε δύο τάσεις στοὺς ἐκκλησιαστικοὺς Πατέρες καὶ συγγραφεῖς, ποὺ δὲν ἔπαψαν νὰ δίνουν τὸ παρὼν ὡς τὶς μέρες μας ἡ καθεμία μὲ τοὺς δικούς της ἰδιάζοντες τόνους: τὴν περιφρόνηση τῆς κοσμικῆς σοφίας καὶ αἰσθητικῆς καὶ τὴν ἐγκόλπωσή τους κάτω ἀπὸ τὶς ἀξίες τοῦ Εὐαγγελίου. Οἱ δύο τάσεις αὐτὲς γνώρισαν, κατὰ τὸ κύλημα τῶν αἰώνων, διάφορες μεταξύ τους ἀποστάσεις, ἄλλοτε ξεμακραίνοντας ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ ἄλλοτε ἐρχόμενες πιὸ κοντά.

Μποροῦμε ὥστόσο νὰ ποῦμε ὅτι, μὲ ἀφετηρία τὴν ὁμιλία τοῦ ἀποστόλου Παύλου στὸν Ἄρειο Πάγο, ἡ Ἐκκλησία ποτὲ δὲν ἔρρηξε τοὺς δεσμούς τῆς σκέψεως καὶ τῆς καρδιᾶς της μὲ τὴν ἔσωτερικὴ πληροφορία τοῦ Πνεύματος πῶς ὁ, τι ὀνομάζεται στὴν Καινὴ Διαθήκη «κόσμος» δὲν εἶναι κάτι τὸ ὀλοκληρωτικὰ ἀπορρίψιμο, ἀλλὰ μόνο στὸ μέτρο κατὰ τὸ ὅποιον τελεῖ κάτω ἀπὸ τὴν ἐπήρεια τοῦ «ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου».

Ἔτσι, ὄχι μονάχα νοούμενος σὰν κτίση ἀγκαλιάζεται ἀπὸ τὴ μεταμορφωτικὴ ἀποστολὴ τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ προχριστιανικὸς πνευματικὸς πολιτισμὸς σὲ ὅ, τι εἶχε ποὺ δὲν ἀπῆδε πρὸς τὸ Εὐαγγέλιο ἀγαπᾶται, μελετᾶται καὶ εἶναι πηγὴ ἀντλήσεως ἐμπνεύσεων ἠθικῶν, θρησκευτικῶν, φιλοσοφικῶν καὶ αἰσθητικῶν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία.

Τὸ πρόβλημα τοῦ ἀφελθνισμοῦ τοῦ χριστιανισμοῦ, ἔχοντας τεθῆ ἀπὸ τὸν περασμένο αἰῶνα, ξαναπῆρε σήμερα ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ δὲν φαίνεται ὅτι θὰ προσλάβῃ πρακτικὰ σοβαρὴ σημασία, ἔστω καὶ πλαισιωμένο μέσα στὴ γενικώτερη ἀνησυχία γιὰ τὴν ἀνάγκη ἐξόδου τοῦ χριστιανισμοῦ ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα καὶ μεσαιωνικὰ του σχήματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα θεωρεῖται ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ἀνταποκριθῆ στὶς σημερινὲς καὶ αὐριανὲς πολιτιστικὲς συνθήκες (Μπουχαῖφερ κ.λπ.). Τὸ πρόβλημα πάντως αὐτό, χαρακτηριστικὸ ἐπιφαινόμενο τοῦ δυτικοῦ χριστιανισμοῦ, ἐφ' ὅσον ὁ χριστιανισμὸς αὐτός, καὶ στοὺς δύο κλάδους του, τὸν ρωμαιοκαθολικισμό καὶ τὸν προτεσταντισμό, εἶναι ἀνέκαθεν σφραγισμένος ἀπὸ τὸ αἶσθημα διχοστασίας καὶ ἀντινομίας ποὺ γεννιέται μὲ τὸ ἀσυμβίβαστο τῆς εὐαγγελικῆς οὐσίας καὶ τῆς ἐκκοσμικεύσεως, δὲν ὑφίσταται γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία. Ἀπὸ πρώτη ὄψη, θὰ ἔπρεπε νὰ ὑφίσταται γι' αὐτὴ περισσότερο, ἂν σκεφθῆ κανεὶς ὅτι πιὸ συνυφασμένο μαζί της εἶναι τὸ στοιχεῖο τῆς ἑλληνικότητος. Παρὰ τὸ γεγονός αὐτό, γεγονός βαθύ καὶ πλατύ, ἀντιλήψεως, βιώματος καὶ μορφῶν, ἡ Ὁρθοδοξία διακατέ-

χεται ἀπὸ τῆ βεβαιότητα, ὅτι ἀκριβῶς χάρη στὸν δικό της Ἄνθρωπισμό, ἐναρμονισμένον πρὸς τὰ θεολογικὰ καὶ βιωματικά της δεδομένα, εἶναι ἀδύνατο νὰ βρεθῆ μπροστὰ σὲ παρόμοια κρίση, ὅ,τι καὶ ἂν ἐπιφυλάσση τὸ μέλλον στὴν προσαρμογὴ τοῦ χριστιανισμοῦ πρὸς τὶς καινούργιες πολιτιστικὲς συνθήκες τῆς ἀνθρωπότητος.

Αὐτὴ ἡ βεβαιότης ὀφείλεται βασικὰ στὴν Ἀνθρωπολογία τῆς Ὁρθοδοξίας, μία Ἀνθρωπολογία ἀπ' ἄκρου σὲ ἄκρο χριστολογικοῦ περιεχομένου. Ὁ Ἀνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ βοηθῆ παρὰ ἐν Χριστῷ. Καὶ οἱ ἀνθρωπιστικὲς ἀξίες μονάχα χριστολογικὰ παίρνουν ὑπόστασι καὶ σημασία.

Πρὸς αὐτὴ τὴ χριστοκεντρικὴ Ἀνθρωπολογία, ποῦ ἡ Ὁρθοδοξία πάντα εἶχε βαθεῖα συνειδητοποιημένη, συγκλίνουν σήμερα τὰ μεγάλα ρεύματα τῆς δυτικῆς χριστιανικῆς σκέψεως, εἴτε ὑπαρξιακοῦ χαρακτῆρος, εἴτε μιᾶς ἐρμηνείας τῆς γενέσεως, τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς ἐσχολογίας τῆς ὑλικῆς κτίσεως, μέσα στὴν ὁποία κορωνίδα στέκεται ὁ Ἀνθρωπος (πρβλ. πρὸ παντὸς τὸ σύστημα τοῦ Ταιγιάρ ντέ Σαρντέν).

Γιὰ ὅλες αὐτὲς τὶς πολλὰ ὑποσχόμενες ἐξόδους, πρὸς τὶς ὁποῖες τείνει ἡ δυτικὴ χριστιανικὴ σκέψη σήμερα, ἡ βιβλικὴ καὶ δογματικὴ θεολογία, καθὼς καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸ βίωμα τῆς Ὁρθοδοξίας δὲν εἶναι κάτι ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀπομακρύνεται ἢ παρὰ πάνω σκέψη, ἀναζητῶντας τὸν ἀληθινὸ χριστιανικὸ Ἀνθρωπισμό, ἀλλὰ κάτι πρὸς τὸ ὁποῖο πλησιάζει.

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος πρ. Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κυρὸς Χρυσόστομος ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ τὴν 9 Ἰουνίου ἐ. ἔτους καὶ ὥραν 3.15' μ.μ.

Κύριος ὁ Θεὸς ἅς ἀναπαύσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν σκηναῖς δικαίων.

Εἰς τὸ ἐπόμενον φύλλον θὰ δημοσιευθῇ περιγραφή τῆς κηδείας αὐτοῦ.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Ὁ συνταξιούχος αἰδεσिम. Γ. Κυριαζῆς τῆς Κορώνης Μεσσηνίας ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμον τὴν 17 Μαΐου ἑ. ἔτους συγκινητικὴν ἐπιστολὴν, τῆς ὁποίας τὰ κύρια σημεῖα ἔχουν ὡς ἑξῆς:

«Τυγχάνω γέρων ἱερεὺς 84 ἐτῶν συνταξιούχος, ὑπηρετήσας (ἀναξίως) τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ 42 ὀλόκληρα ἔτη.

Ἐθεώρησα καθῆκόν μου ἀπαραίτητον, Μακαριώτατε, ὅπως ἔστω καὶ ἀργὰ ἐκφράσω τὰς ἀπείρους εὐχαριστίας μου διὰ τὴν χειρονομίαν τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος, ὅπως ἀύξηθῆ ἡ σύνταξις καὶ ἡμῶν τῶν παραγκωνισθέντων παλαιῶν ἱερέων, γεγονός τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἐσκέφθη ἢ ἀπεφάσισε προηγούμενος Προκαθήμενος τῆς Ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας. Ὁ Μέγας Θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης νὰ δίδῃ εἰς τὴν Ὑμετέραν Μακαριότητα ὑγείαν, πνευματικὴν καὶ σωματικὴν, μακροημέρευσιν καὶ πᾶν ἀγαθόν, ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς Ἀγίας καὶ Ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας, τοῦ Ἱ. Κλήρου καὶ παντὸς τοῦ Χριστεπωνύμου πληρώματος.

Παρακαλῶ τὴν Ὑμετέραν Μακαριότητα, ὅπως Αὕτη εὐαρεστομένη δεχθῆ τὴν ἐκ 50 δραχμῶν προσφορὰν μου ὑπὲρ τοῦ μνημείου τῶν ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος τελειωθέντων ἀδελφῶν ἡμῶν ἱερέων καὶ λοιπῶν κληρικῶν. Ἡ προσφορὰ μου εἶναι πενιχρά, ἀλλ' ἄς γίνῃ δεκτὴ ὡς τὸ δίλεπτον τῆς χήρας. Εἶναι ἐκ τοῦ ὑστερήματος τῆς συντάξεώς μου».

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΤΟΥ TAKE

Κατὰ τὸν μῆνα Μαΐου ἐχορηγήθησαν ὑπὸ τοῦ TAKE συντάξεις εἰς τοὺς κάτωθι:

— Αἰδεσιμώτατον Νικόλαον Γιαννακόπουλον, Ἱεραῶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, Β' μισθολ. κατηγ. Σύνταξις δραχμ. 2.264. Ἐφ' ἀπαξ δραχμ. 80.925.— Αἰδεσιμ. Χρυσόστομον Ἀνταράκην, Ἱεραῶς Μητροπ. Νικαίας, Β' μισθολογικ. κατηγορ. Σύνταξις δραχμ. 2.571. Ἐφ' ἀπαξ δραχμ. 80.275.— Αἰδεσιμώτατον Νικόλαον Παπαδημητρίου, Ἱεραῶς Μητροπόλεως Φθιώτιδος, Γ' μισθολ. κατηγ. Σύνταξις δραχμ. 2.123. Ἐφ' ἀπαξ δραχμ. 84.733.— Αἰδεσιμώτατον Ἀθανάσιον Γαγτζῆν, Ἱεραῶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης. Σύνταξις 2.123. Ἐφ' ἀπαξ δραχμ. 74.100.— Αἰδεσιμώτατον Μιχαήλ Ἀστροπεκάκην, Ἱεραῶς Μητροπόλεως Ἱεραπόλεως καὶ Σητείας, Δ' μισθολογικῆς κατηγορίας. Σύνταξις δραχμ. 1.742. Ἐφ' ἀπαξ δραχμ. 75.129.— Αἰδεσιμώτατον Ἀνανίαν Ντόκον, Ἱεραῶς Μητροπόλεως Αἰτωλοκαρνανίας, Β' μισθολογικῆς κατηγορίας. Σύνταξις δραχμ. 2.571. Ἐφ' ἀπαξ δραχμ. 89.088.— Αἰδεσιμώτατον Γρηγόριον Ζυγούραν, Ἱεραῶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, Γ' μισθολογικῆς κατηγορίας. Σύνταξις δραχμ. 1.923. Ἐφ' ἀπαξ δραχμ. 84.562,50.— Αἰδεσιμώ-

τατον Νικόλαον Τζωρτζίδην, Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσ/νίκης, Γ' μισθολογικῆς κατηγορίας. Σύνταξις δραχμ. 2.123. Ἐφ' ἄπαξ δραχμ. 74.400.—Πρεσβυτέραν Σοφίαν Μαστοροπούλου, Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, Β' μισθολογικῆς κατηγορίας. Σύνταξις δραχμ. 1.453. Ἐφ' ἄπαξ δραχμ. 91.324.—Αἰδεσιμώτατον Δημήτριον Σιάτραν, Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γρεβενῶν, Δ' μισθολογικῆς κατηγορίας. Σύνταξις δραχμ. 1.832. Ἐφ' ἄπαξ δραχμ. 75.443.—Πρεσβυτέραν Ἀθηνᾶν Πολυχρονοπούλου, Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, Β' μισθολογικῆς κατηγορίας. Σύνταξις δραχμ. 1.174. Ἐφ' ἄπαξ δραχμ. 68.482.—Πρεσβυτέραν Πολίτσαν Παπαδάκου, Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, Γ' μισθολογικῆς κατηγορίας. Σύνταξις δραχμ. 1.088. Ἐφ' ἄπαξ δραχμ. 84.392.—Αἰδεσιμώτατον Γεώργιον Μαχαϊροίδην, Ἱερᾶς Μητροπόλεως Φλωρίνης, Δ' μισθολογικῆς κατηγορίας. Σύνταξις δραχμ. 1.632. Ἐφ' ἄπαξ δραχμ. 75.139.—Πρεσβυτέραν Ἀναστασίαν Φαρρέα, Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γυθείου καὶ Οἰτύλου, Γ' μισθολογικῆς κατηγορίας. Σύνταξις δραχμ. 1.232. Ἐφ' ἄπαξ δραχμ. 83.549.—Αἰδεσιμώτατον Ἀλέξανδρον Κωνσταντίνου, Ἱερᾶς Μητροπόλεως Παραμυθίας, Σύνταξ. δραχμ. 1.210. Ἐφ' ἄπαξ δραχμ. 82.482.—Πρεσβυτέραν Μαρίαν Δασκαλογιάννη, Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, Δ' μισθολογικῆς Κατηγορίας. Σύνταξις δραχμ. 1.259. Ἐφ' ἄπαξ δραχμ. 64.837,50.—Αἰδεσιμώτατον Νικόλαον Κόμπολον, Ἱερᾶς Μητροπόλεως Δημητριάδος, Δ' μισθολογικῆς κατηγορίας. Σύνταξις δραχμ. 1.832. Ἐφ' ἄπαξ δραχμ. 75.454.—Πρεσβυτέραν Ἐλευθερίαν Ἀθανασίου, Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, Γ' μισθολογικῆς κατηγορίας. Σύνταξις δραχμ. 1.360. Ἐφ' ἄπαξ δραχμ. 74.410.—Αἰδεσιμώτατον Λεωνίδαν Σκαλίγκον, Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλιώτιδος, Β' μισθολογικῆς κατηγορίας. Σύνταξις δραχμ. 2.571. Ἐφ' ἄπαξ δραχμ. 80.600.—Πρεσβυτέραν Κυριακὴν Κάλφα, Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σισανίου καὶ Σιατίστης, Σύνταξις δραχμ. 1.056. Ἐφ' ἄπαξ δραχμ. 85.075.—Αἰδεσιμώτατον Γεώργιον Παπαξάνθηνη Κουτουγάκη, Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γρεβενῶν, Γ' μισθολογικῆς κατηγορίας. Σύνταξις δραχμ. 1.437. Ἐφ' ἄπαξ δραχμ. 84.745.—Πρεσβυτέραν Βασιλικὴν Παπανότη, Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν. Σύνταξις δραχμ. 1.858. Ἐφ' ἄπαξ δραχμ. 68.590.—Αἰδεσιμώτατον Στέφανον Αὐγούλην, Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κώου, Δ' μισθολογικῆς κατηγορίας. Σύνταξις δραχμ. 1.165. Ἐφ' ἄπαξ δραχμ. 62.015.—Αἰδεσιμώτατον Κωνσταντίνον Παπακωνσταντίνου, Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κώου, Δ' μισθολογικῆς κατηγορίας. Σύνταξις δραχμ. 1.165. Ἐφ' ἄπαξ δραχμ. 65.244.—Αἰδεσιμώτατον Ἰωάννην Χατζηαγγελεῖν, Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κώου, Δ' μισθολογικῆς κατηγορίας. Σύνταξις δραχμ. 1.165. Ἐφ' ἄπαξ δραχμ. 65.244.—Αἰδεσιμώτατον Κωνσταντίνον Κυριακόπουλον, Ἱερᾶς Μητροπόλεως Πατρῶν, Δ' μισθολογικῆς κατηγορίας. Σύνταξις δραχμ. 1.832. Ἐφ' ἄπαξ δραχμ. 75.433.—Πρεσβυτέραν Πηνελόπην Μάρκου, Ἱερᾶς Μητροπόλεως Βεροίας καὶ Ναούσης, Γ' μισθολογικῆς κατηγορίας. Σύνταξις δραχμ. 1.056.—Ἐφ' ἄπαξ δραχμ. 61.264.—Αἰδεσιμώτατον Δημήτριον Νιφόρον, Ἱερᾶς Μητροπόλεως Δημητριάδος, Δ' μισθολογικῆς κατηγορίας. Σύνταξις δραχμ. 1.699. Ἐφ' ἄπαξ δραχμ. 75.454.—Αἰδεσιμώτατον Φραγκίσκον Πλυτᾶν, Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σύρου, Β' μισθολογικῆς κατηγορίας. Σύνταξις δραχμ. 2.010. Ἐφ' ἄπαξ δραχμ. 81.658.—Πρεσβυτέραν Μαγδαληνήν Πολυμερᾶ, Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἱερισσοῦ, Γ' μισθολογικῆς κατηγορίας. Σύνταξις δραχμ. 1.056. Ἐφ' ἄπαξ δραχμ. 70.985.—

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Κύριον Γεώργιον Μιχαλακόπουλον, Ἀμαλιάδα. Ἐνεγράφητε καὶ σᾶς ἀπεστάλησαν ταχυδρομικῶς τὰ ἀπὸ 1.1.68 κυκλοφορήσαντα τεύχη.—Πανος. Ἀρχιμανδρίτην Κύριλλον Κουκουλάκη, Καζαμπλάνκαν, Μαρόκου. Προέβημεν εἰς ἀλλαγὴν τῆς διευθύνσεώς σας καὶ σᾶς ἀπεστείλαμεν ταχυδρομικῶς καὶ τὰ μὴ ληφθέντα τεύχη Ἰανουαρίου-Φεβρουαρίου ἐ. ἔ.—Πανοσιώτατον Ἀμβρόσιον Λάζαρη, Ἐνταῦθα. Ἐνεγράφητε καὶ σᾶς ἀπεστάλησαν τὰ ἀπὸ 1-1-68 κυκλοφορήσαντα τεύχη.—Αἰδεσιμώτατον Παῦλον Λαυρόπουλον, Λιβάνια Τήλου—Συνδρομὴ Ἱ. Ν. Ἁγίου Νικολάου Λιβαδίων Τήλου ἐλήφθη, ἐξεδόθη δὲ ἡ ὑπ' ἀριθμ. 335 ἀπόδειξις εἰσπράξεως, ἣτις σᾶς ἀπεστάλη ταχυδρομικῶς.—Αἰδεσιμώτατον Γεράσιμον Παπικίον, Κέρκυραν. Ἀλλαγὴ διευθύνσεώς σας ἐγένετο.—Ὀσιώτατον Γέροντα Μοναχὸν Ἀμβρόσιον Λαυριώτην, Ἁγίου Ὄρους. Ἄμα τῇ λήψει τῆς ἐπιστολῆς σας προέβημεν εἰς διαγραφὴν τοῦ ἀναχωρήσαντος ἐκείθεν ἀδελφοῦ. Εὐχαριστοῦμεν θερμῶς διὰ τὴν πληροφορίαν.—Αἰδεσιμώτατον Κωνσταντῖνον Ζώην, Ἰωάννινα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κωνσταντῖνου Μπόνη, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, Συμπόσιον Πατέρων, οἱ Ἀποστολικοὶ Πατέρες, Εἰσαγωγή - Κείμενον - Σχόλια.—Ἐπικάϊρα: Τὸ δημογραφικὸν πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος.—Θαυμάσιον ἔργαστήριον ψυχῶν.—Τὰ ἐπιτίμια.—Οἱ ἀναλάβητοι.—Ἡ ἀνάγνωσις τῶν Εὐχῶν.—Μητροπολίτου Τρίκκης καὶ Σταγῶν Διονυσίου, Ἐκκλησιᾶ καὶ Κινηματογράφου.—Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Ἡ ἑορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς.—Ἡλ. Βουλγαράκη, Ὁρθόδοξη Ἱεραποστολὴ εἰς τὴν Ἀφρική καὶ Ἀσία.—Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἐπιτάφιος εἰς τὸ Μεγάλον Βασίλειον. Ἀπόδοσις Θεοδόσῃ Σπεράντσα.—Φ. Ἀπαντήσεις εἰς λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες.—Βασ. Μουστάκη, Ὁρθοδοξία καὶ Ἀνθρωπισμός.—Εὐχαριστήριος ἐπιστολή.—Εἰδήσεις τοῦ TAKE.—Ἀλληλογραφία.

Τύποις: ΤΣΙΡΩΝΗ (Μονοτυπικὰ Συγκροτήματα)

Ὀδὸς Ἀέρομαγ 185, Ἀθήναι — Τηλέφ. 530.318.

Ἐπεύθυνος Τυπογραφείου: Δημήτριος Β. Δεσποτάκης
Λεωφόρος Ἡρώων 26, Περιστέρι